Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 286/82 και 26/83,

που έχουν ως αντικείμενο αιτήσεις του Tribunale της Γένουας προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με τις οποίες ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

GRAZIANA LUISI

και

ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟΥ (υπόθεση 286/82),

και μεταξύ

GIUSEPPE CARBONE

και

ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΟΥ (υπόθεση 26/83),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 67, 68 και 106 της Συνθήκης ΕΟΚ, προκειμένου να κρίνει το παραπέμπον δικαστήριο κατά πόσο συμβιβάζονται προς τα εν λόγω άρθρα ορισμένες διατάξεις της ιταλικής νομοθεσίας περί μεταφοράς ξένου συναλλάγματος,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο από τους J. Mertens de Wilmars, πρόεδρο, T. Koopmans, K. Bahlmann και Y. Galmot, προέδρους τμήματος, P. Pescatore, Mackenzie Stuart, G. Bosco, U. Everling και K. Κακούρη, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. F. Mancini
γραμματέας: P. Heim

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Οι διατάξεις περί παραπομπής, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΟΚ έχουν συνοπτικώς ως εξής:

I — Περιστατικά και διαδικασία

1. Τα πραγματικά περιστατικά των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου έχουν συνοπτικώς ως εξής:

α) Υπόθεση 286/82

Με πρακτικά της 28ης Αυγούστου 1979 και της 12ης Δεκεμβρίου 1980, η Ιταλική Υπηρεσία Συναλλάγματος (Ufficio Italiano dei Cambi) διαπίστωσε ότι η Graziana Luisi, προσφεύγουσα στην κύρια δίκη, ιταλικής ιθαγενείας, κάτοικος Ιταλίας, είχε διαθέσει στο εξωτερικό μέσα πληρωμής αξίας 24 906 393 λιρών κατά το 1975 και 8 464 440 λιρών κατά το 1976. Από τα ανωτέρω πρακτικά προκύπτει ότι κατά τα έτη 1975 και 1976, η Luisi είχε ζητήσει και είχε λάβει από ιταλικές τράπεζες διάφορα ξένα νομίσματα, ιδίως αμερικανικά δολάρια, ελβετικά φράγκα, γερμανικά μάρκα και γαλλικά φράγκα.

Δυνάμει της τότε ισχύουσας ιταλικής νομοθεσίας, η εξαγωγή συναλλάγματος επιτρεπόταν μέχρι του ισοπόσου 500 000 ιταλικών λιρών ετησίως. Λόγω παραβάσεων της νομοθεσίας αυτής, ο Υπουργός Θησαυροφυλακίου επέβαλε στη Luisi δύο ξεχωριστά πρόστιμα, ίσα προς τη διαφορά μεταξύ του ποσού του συναλλάγματος που είχε εξαχθεί και του ανωτάτου επιτρεπομένου ορίου.

Ενώπιον του Tribunale της Γένουας η Luisi αμφισβήτησε τη νομιμότητα των υπουργικών αποφάσεων περί επιβολής των προστίμων, ισχυριζόμενη ότι εξήγαγε τα εν λόγω νομίσματα ιδίως με σκοπό την τουριστική παραμονή στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και στη Γαλλία. Επιπλέον, την περίοδο εκείνη είχε υποβληθεί σε ιατρική θεραπεία στη Γερμανία. Κατά την άποψη της προσφεύγουσας στην κύρια δίκη, οι ιταλικές διατάξεις που περιορίζουν την εξαγωγή μέσων πληρωμής σε ξένο συνάλλαγμα για τουριστικούς σκοπούς είναι ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο όσον αφορά την κυκλοφορία των κεφαλαίων και τις τρέχουσες πληρωμές.

β) Υπόθεση 26/83

Με πρακτικό της 6ης Σεπτεμβρίου 1979, η Ιταλική Υπηρεσία Συναλλάγματος διαπίστωσε ότι ο Giuseppe Carbone, προσφεύγων στην κύρια δίκη, ιταλικής ιθαγενείας, κάτοικος Ιταλίας, είχε διαθέσει στο εξωτερικό κατά το 1975 μέσα πληρωμής αξίας 13 801 310 λιρών. Από το ανωτέρω πρακτικό προκύπτει ότι ο Carbone είχε αγοράσει το Νοέμβριο του 1975 από είκοσι περίπου ιταλικές τράπεζες αμερικανικά δολάρια, ελβετικά φράγκα και γερμανικά μάρκα που αντιστοιχούσαν συνολικά στο ανωτέρω ποσό. Εφόσον έτσι είχε υπερβεί το τότε επιτρεπόμενο από την ιταλική

νομοθεσία ανώτατο ισόποσο 500 000 λιρών ετησίως, στον Carbone επιβλήθηκε με απόφαση του Υπουργού Θησαυροφυλακίου της 28ης Νοεμβρίου 1981 πρόστιμο 13 301 310 λιρών, που ήταν ίσο με το ποσό κατά το οποίο τα εξαχθέντα νομίσματα υπερέβαιναν το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο.

Ο Carbone άσκησε στη συνέχεια ανακοπή κατά της ανωτέρω αποφάσεως του Υπουργού Θησαυροφυλακίου ενώπιον του Tribunale της Γένουας. Διευκρινίζοντας ότι είχε διαθέσει το συνάλλαγμα για τουριστική παραμονή τριών μηνών στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, ισχυρίσθηκε ενώπιον του δικαστηρίου ότι οι ιταλικές διατάξεις περί περιορισμού των μέσων πληρωμής σε ξένο συνάλλαγμα για τουριστικούς σκοπούς είναι ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο και ιδίως με τα άρθρα 3, στοιχείο γ, 5, 67, 68, 71 και 106 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Η επίμαχη ιταλική νομοθεσία

2. Η ιταλική κανονιστική ρύθμιση περί συναλλάγματος περιλαμβάνεται στο νομοθετικό διάταγμα 476 της 6ης Ιουνίου 1956, με το οποίο θεσπίζονται νέες διατάξεις περί συναλλάγματος και καθιερώνεται ελεύθερη αγορά ξένων κρατικών γραμματίων και τραπεζογραμματίων (Gazzetta Ufficiale της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 137, της 6. 6. 1956) και σε διάφορες αποφάσεις που εκδόθηκαν προς εκτέλεσή του.

Σύμφωνα με το άρθρο 1, τελευταία παράγραφος, του ανωτέρω νομοθετικού διατάγματος, ως ξένο συνάλλαγμα θεωρούνται τα ξένα κρατικά γραμμάτια και τα τραπεζογραμμάτια με νόμιμη κυκλοφορία, καθώς και οι πιστωτικοί τίτλοι που χρησιμοποιούνται ως μέσα πληρωμής μεταξύ ημεδαπών και μη.

Το εν λόγω νομοθετικό διάταγμα ορίζει στο άρθρο 8 ότι οι κάτοικοι Ιταλίας έχουν την υποχρέωση να παραδίδουν στην Ιταλική Υπηρεσία Συναλλάγματος το ξένο συνάλλαγμα το οποίο κατέχουν.

Η Τράπεζα της Ιταλίας και τα αναγνωρισμένα ως πρακτορεία της πιστωτικά ιδρύματα μπορούν να χορηγούν ξένο συνάλλαγμα στους κατοίκους Ιταλίας που μεταβαίνουν στο εξωτερικό για τουρισμό, επαγγελματικές υποθέσεις, σπουδές ή ιατρική περίθαλψη, υπό την προϋπόθεση της τηρήσεως των διατάξεων που θέσπισε ο υπουργός εξωτερικού εμπορίου (άρθρο 10, στοιχείο α, του νομοθετικού διατάγματος 476).

Δυνάμει του άρθρου 4, στοιχείο α, της υπουργικής αποφάσεως της 6ης Ιουνίου 1956 (GU της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 138 της 7. 6. 1956),

«η εξαγωγή ξένων κρατικών γραμματίων και τραπεζογραμματίων που διενεργείται από κατοίκους Ιταλίας για τουρισμό, επαγγελματικές υποθέσεις, σπουδές ή ιατρική περίθαλψη επιτρέπεται μέχρι του ποσού που ορίζεται από τον υπουργό εξωτερικού εμπορίου».

Το ποσό αυτό είχε αρχικά καθοριστεί με το άρθρο 12 της υπουργικής αποφάσεως της 26ης Οκτωβρίου 1967 (GU της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 280, της 10. 11. 1967), βάσει του οποίου, όσον αφορά τα ταξίδια για τουρισμό, επαγγελματικές υποθέσεις, σπουδές ή ιατρική περίθαλψη, το όριο ήταν 1 000 000 ιταλικές λίρες για κάθε ταξίδι. Η υπουργική απόφαση της 21ης Μαρτίου 1974 (GU της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 77, της 22. 3. 1974) επέτρεψε στη συνέχεια την εξαγωγή, από κατοίκους Ιταλίας για τους ανωτέρω σκοπούς, ξένων κρατικών γραμματίων ή τραπεζογραμματίων καθώς και πιστωτικών τίτλων σε ξένο νόμισμα, μέχρι το ισόποσο των 500 000 λιρών κατά ανώτατο όριο (άρθρο 13, στοιχείο α).

Το άρθρο μόνο της υπουργικής αποφάσεως της 2ας Μαΐου 1974 (GU της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 114, της 3. 5. 1974), με

την οποία τροποποιήθηκε η υπουργική απόφαση της 21ης Μαρτίου 1974, ορίζει ότι:

«α) η εξαγωγή από κατοίκους Ιταλίας ξένων κρατικών γραμματίων ή τραπεζογραμματίων καθώς και πιστωτικών τίτλων σε ξένο νόμισμα, που πραγματοποιείται για τουρισμό, επαγγελματικές υποθέσεις, σπουδές ή ιατρική περίθαλψη, επιτρέπεται μέχρι το ισόποσο των 500 000 ιταλικών λιρών κατά ανώτατο όριο ετησίως».

Η υπουργική απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 1975 (Gazzetta Ufficiale 343, της 31. 12. 1975) περιλαμβάνει στο άρθρο 13 παρόμοια διάταξη, με την οποία επιτρέπεται η χορήγηση ξένου συναλλάγματος στους ταξιδιώτες που μεταβαίνουν στο εξωτερικό για τους ανωτέρω σκοπούς, μέχρι το ανώτατο όριο των 500 000 ιταλικών λιρών ετησίως.

Όσον αφορά τη χορήγηση ξένου συναλλάγματος ποσού που υπερβαίνει το ισόποσο των 500 000 λιρών, είναι δυνατό να ζητηθεί ειδική άδεια από τον υπουργό εξωτερικού εμπορίου, δυνάμει του άρθρου 3 του νομοθετικού διατάγματος 476. Ο εν λόγω υπουργός μπορεί να μεταβιβάσει τη σχετική αρμοδιότητά του στην Ιταλική Υπηρεσία Συναλλάγματος. Με την παράγραφο 3 της εγκυκλίου Α/300 της Ιταλικής Υπηρεσίας Συναλλάγματος, της 3ης Μαΐου 1974, επετράπη η χορήγηση συναλλάγματος ποσού που υπερβαίνει το όριο των 500 000 λιρών μόνο για ταξίδια για λόγους επαγγελματικούς και σπουδών ή για ιατρική περίθαλψη και υπό την προϋπόθεση του προηγούμενου ελέγχου, για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, των δικαιολογητικών από την Ιταλική Υπηρεσία Συναλλάγματος.

Κατά το χρόνο των επίμαχων περιστατικών, η εξαγωγή ξένου συναλλάγματος ποσού που υπερέβαινε το όριο της γενικής άδειας ή της ειδικής άδειας που ενδεχομένως θα λάμβανε ο κάτοικος Ιταλίας, τιμωρούνταν με διοικητική ποινή που συνίστατο στην πληρωμή ποσού που μπορούσε να είναι μέχρι το πενταπλάσιο της αξίας του ξένου συναλλάγματος που αποτελούσε το αντικείμενο της παραβάσεως (άρθρο 15 του νομοθετικού διατάγματος 476). Το νομοθετικό διάταγμα 31 της 4ης Μαρτίου 1976 (GU της Ιταλικής Δημοκρατίας, αριθ. 60, της 5. 3. 1976) εισήγαγε μεταγενέστερα κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα.

Η κανονιστική ρύθμιση περί συναλλάγματος τροποποιήθηκε και πάλι με υπουργική απόφαση της 12ης Μαρτίου 1981 (συμπλ. της GU της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 82, της 24. 3. 1981). Με την εν λόγω απόφαση, το όριο της γενικής άδειας όσον αφορά ταξίδια για τουρισμό και επαγγελματικές υποθέσεις αυξήθηκε μέχρι το ισόποσο των 1 100 000 ιταλικών λιρών ετησίως, η δε δυνατότητα χορηγήσεως ειδικής άδειας για ποσό που υπερέβαινε το εν λόγω όριο προβλεπόταν μόνο για τα επαγγελματικά ταξίδια. Κατ' εφαρμογή της εν λόγω αποφάσεως, όπως τροποποιήθηκε με υπουργική απόφαση της 14ης Ιουλίου (συμπλ. της GU της Ιταλικής Δημοκρατίας αριθ. 207, της 29. 7. 1982), η εγκύκλιος 1/11 της Ιταλικής Υπηρεσίας Συναλλάγματος, της 9ης Μαΐου 1983 (GU 137 της 20. 5. 1983) καθόρισε στη συνέχεια το ετήσιο ποσό για τους κατοίκους Ιταλίας που επιθυμούν να μεταβούν στο εξωτερικό για τουρισμό στο ανώτατο όριο των 1 600 000 λιρών, από το οποίο 100 000 λίρες σε κρατικά γραμμάτια και τραπεζογραμμάτια και το υπόλοιπο σε διάφορα άλλα μέσα πληρωμής. Για τους κατοίκους Ιταλίας που μεταβαίνουν στο εξωτερικό για επαγγελματικές υποθέσεις, ιατρική περίθαλψη ή σπουδές, η εν λόγω εγκύκλιος επιτρέπει τη χορήγηση ξένου συναλλάγματος εντός των ορίων των πραγματικών και δικαιολογημένων αναγκών, σε επαλήθευση των οποίων προβαίνουν οι εντεταλμένες τράπεζες.

Οι κοινοτικές διατάξεις

3. Ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες επικαλέσθηκαν, αφενός, τα άρθρα 67 και 68 της Συνθήκης που αναφέρονται στις κινήσεις κεφαλαίων, και, αφετέρου, το άρθρο 106 της Συνθήκης που αφορά τις πληρωμές τις σχετικές με την κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, καθώς και τις μεταφορές κεφαλαίων και μισθών.

Το άρθρο 106 ορίζει στην παράγραφο 3 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην εισάγουν μεταξύ τους νέους περιορισμούς στις μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με τις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στον πίνακα του παραρτήματος ΙΙΙ της παρούσης συνθήκης.

Η προοδευτική κατάργηση των υφισταμένων περιορισμών πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 63 μέχρι και 65, κατά το μέτρο που δεν είναι εφαρμοστέες οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 ή το κεφάλαιο περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων της παρούσης συνθήκης.»

Μεταξύ των αδήλων συναλλαγών που απαριθμούνται στον πίνακα του παραρτήματος ΙΙΙ της Συνθήκης, περιλαμβάνονται οι ακόλουθες περιπτώσεις:

— επαγγελματικά ταξίδια·

— τουρισμός·

— ιδιωτικά ταξίδια και παραμονή προσωπικού χαρακτήρα για λόγους σπουδών·

— ιδιωτικά ταξίδια και παραμονή προσωπικού χαρακτήρα που επιβάλλονται για λόγους υγείας·

— ιδιωτικά ταξίδια και παραμονή προσωπικού χαρακτήρα για οικογενειακούς λόγους.

Το Συμβούλιο θέσπισε δύο οδηγίες για την εφαρμογή του άρθρου 67 της Συνθήκης. Η πρώτη χρονολογείται από τις 11 Μαΐου 1960 (ΕΕ ειδ. έκδ., 10/001, σ. 4) και η δεύτερη, που συμπληρώνει και τροποποιεί την πρώτη, χρονολογείται από τις 18 Δεκεμβρίου 1962 (ΕΕ ειδ. έκδ., 10/001, σ. 16). Οι δύο οδηγίες περιλαμβάνουν στο παράρτημα Ι πλήρη κατάλογο των κινήσεων κεφαλαίων που υπάγονται στο άρθρο 67 της Συνθήκης. Στο παράρτημα Ι οι κινήσεις κεφαλαίων διαιρούνται σε τέσσερις κατηγορίες, οι οποίες αποτελούν καταλόγους υπό τα στοιχεία Α, Β, Γ και Δ. Όσον αφορά τις συναλλαγές του καταλόγου Δ, στις οποίες περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων η υλική εισαγωγή και εξαγωγή αξιών, το άρθρο 7 της πρώτης οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να γνωστοποιούν στην Επιτροπή τις τροποποιήσεις που επιφέρονται στις διατάξεις οι οποίες τις διέπουν.

Επιπλέον, το Συμβούλιο θέσπισε δύο οδηγίες για την εφαρμογή του άρθρου 106 της Συνθήκης. Πρώτα, την οδηγία 63/340 της 31ης Μαΐου 1963, που βασίζεται στα άρθρα 63 και 106, παράγραφος 2, και αποσκοπεί στην εξάλειψη κάθε απαγορεύσεως και κάθε εμποδίου σχετικά με την πληρωμή της αμοιβής των υπηρεσιών όταν η κυκλοφορία των υπηρεσιών περιορίζεται μόνο όσον αφορά τις σχετικές πληρωμές (ΕΕ της 10. 7. 1963, σ. 1609). Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στις υπηρεσίες που αναφέρονται στα άρθρα 59 και 60 της Συνθήκης.

Πάντως, δεν εφαρμόζεται ούτε στις υπηρεσίες τις σχετικές με τις μεταφορές ούτε στη χορήγηση τουριστικού συναλλάγματος.»

Στη συνέχεια, θέσπισε την οδηγία 63/474 της 30ής Ιουλίου 1963, η οποία βασίζεται στα άρθρα 63 και 106, παράγραφος 3, και αφορά την ελευθέρωση των μεταφορών συναλλάγματος των σχετιζομένων με τις άδηλες συναλλαγές που δεν συνδέονται με την κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των κεφαλαίων και των προσώπων (ΕΕ ειδ. έκδ., 10/001, σ. 30). Μεταξύ των αδήλων συναλλαγών που απαριθμούνται στο παράρτημα της εν λόγω οδηγίας δεν περιλαμβάνονται τα έξοδα ταξιδίου για τουρισμό, επαγγελματικές υποθέσεις, σπουδές ή ιατρική περίθαλψη.

Διαδικασία

4. Όπως συνάγεται από τη διάταξη περί παραπομπής στην υπόθεση 286/82, το Tribunale της Γένουας θεωρεί ότι, σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Νοεμβρίου 1981 (Casati, 203/80, Συλλογή σ. 2595), οι κοινοτικές διατάξεις σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων δεν συνεπάγονται την υποχρεωτική κατάργηση των περιορισμών που επιβάλλουν τα κράτη μέλη στην υλική εξαγωγή ξένου συναλλάγματος. Θεωρεί πάντως ότι οι κινήσεις κεφαλαίων που πραγματοποιήθηκαν εν προκειμένω εμπίπτουν στις περιπτώσεις των ταξιδιών για τουρισμό, επαγγελματικές υποθέσεις, σπουδές ή ιατρική περίθαλψη που περιλαμβάνονται στις άδηλες συναλλαγές οι οποίες αναφέρονται στο άρθρο 106, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης και απαριθμούνται στον πίνακα του παραρτήματος III της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, το εθνικό δικαστήριο διερωτάται αν τα υποκείμενα της κοινοτικής εννόμου τάξεως απολαύουν δικαιωμάτων τα οποία τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να σέβονται δυνάμει των κανόνων «standstill» του άρθρου 106, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο. Δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν είχε αποφανθεί στην ανωτέρω απόφαση επί της ερμηνείας της εν λόγω διατάξεως εν σχέσει προς τα άρθρα 67 επ. της Συνθήκης που αφορούν τις κινήσεις κεφαλαίων, το δικαστήριο, με διάταξη της 12ης Ιουλίου 1982, αποφάσισε κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης να αναβάλει τη δίκη και να υποβάλει στο δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Σε περίπτωση εξαγωγής εκ μέρους κατοίκων κράτους μέλους, οι οποίοι μεταβαίνουν ως ταξιδιώτες στο εξωτερικό για τουρισμό, υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία, ξένων κρατικών γραμματίων ή τραπεζογραμματίων, καθώς και πιστωτικών τίτλων σε ξένο νόμισμα, τα υποκείμενα της κοινοτικής εννόμου τάξεως απολαύουν δικαιωμάτων που τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να σέβονται δυνάμει των κανόνων «ακινητοποίησης» (standstill) του άρθρου 106, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης, ενόψει του ότι η ενέργεια αυτή εμπίπτει στις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στο παράρτημα III της Συνθήκης,

ή μήπως, βάσει της παραπομπής στην οποία προβαίνει το άρθρο 106, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, η προκειμένη περίπτωση που συνιστά πραγματική μεταφορά συναλλάγματος σε μετρητά εμπίπτει στις κινήσεις κεφαλαίων για τις οποίες, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 67 και 68 της Συνθήκης και των σχετικών οδηγιών που το Συμβούλιο εξέδωσε στις 11. 5. 1960 και 18. 12. 1962, δεν υπάρχει υποχρέωση ελευθερώσεως, και συνεπώς είναι νόμιμα στους ανωτέρω τομείς τα μέτρα ελέγχου και οι κυρώσεις, εν προκειμένω διοικητικές, που επιβάλλει το κράτος μέλος;»

5. Στο σκεπτικό της διατάξεως περί παραπομπής στην υπόθεση 26/83, το Tribunale της Γένουας παρατηρεί ότι δυνάμει του άρθρου 106, παράγραφος 1, της Συνθήκης, η ελευθέρωση της παροχής υπηρεσιών κατά το άρθρο 59 της Συνθήκης πρέπει να συνεπάγεται την κατάργηση κάθε ελέγχου όσον αφορά τις πληρωμές τις σχετικές με την εν λόγω παροχή υπηρεσιών. Εν προκειμένω, το ξένο συνάλλαγμα (γερμανικά μάρκα) χρησιμοποιήθηκε για τουριστικούς σκοπούς στο έδαφος κράτους μέλους της Κοινότητας και ιδίως για την αμοιβή υπηρεσιών που παρασχέθηκαν στον ξενοδοχειακό τομέα ή σε συναφείς τομείς. Εκτιμώντας συνεπώς ότι πρέπει να ερμηνευθεί η έννοια της κυκλοφορίας των υπηρεσιών του άρθρου 106, παράγραφος 1, και ιδίως να χαρακτηρισθούν οι μεταφορές συναλλάγματος, οι σχετικές με την παροχή τουριστικών υπηρεσιών, ως «τρέχουσες πληρωμές» ή ως «κινήσεις κεφαλαίων», το

δικαστήριο με διάταξη της 22ας Νοεμβρίου 1982 αποφάσισε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, να αναβάλει τη δίκη μέχρι να αποφανθεί το Δικαστήριο επί του ακολούθου προδικαστικού ερωτήματος:

«Σε περίπτωση εξαγωγής εκ μέρους κατοίκων κράτους μέλους, οι οποίοι μεταβαίνουν ως ταξιδιώτες στο εξωτερικό για τουρισμό, ξένων κρατικών γραμματίων ή τραπεζογραμματίων καθώς και πιστωτικών τίτλων σε ξένο νόμισμα, τα υποκείμενα της κοινοτικής εννόμου τάξεως απολαύουν δικαιωμάτων που τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να σέβονται δυνάμει των απευθείας εφαρμοζομένων διατάξεων του άρθρου 106, παράγραφος 1 της Συνθήκης, αν πρέπει να θεωρηθεί ότι τα τουριστικά ταξίδια υπάγονται στα πλαίσια της κυκλοφορίας των υπηρεσιών και οι μεταφορές συναλλάγματος για την κάλυψη των δαπανών των ταξιδίων πρέπει, ως τρέχουσες πληρωμές, να θεωρηθούν κατά συνέπεια ως ελευθερωθείσες όπως οι υπηρεσίες στις οποίες αναφέρονται,

ή μήπως, επειδή η εν λόγω ενέργεια εμπίπτει στις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στο παράρτημα III της Συνθήκης και επειδή, βάσει της παραπομπής στην οποία προβαίνει το άρθρο 106, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, η εν λόγω ενέργεια συνιστά πραγματική μεταφορά συναλλάγματος σε μετρητά, υπάγεται στις κινήσεις κεφαλαίων για τις οποίες, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 67 και 68 της Συνθήκης και των σχετικών οδηγιών που το Συμβούλιο εξέδωσε στις 11. 5. 1960 και στις 18. 12. 1962, δεν υπάρχει υποχρέωση ελευθερώσεως, και συνεπώς είναι νόμιμα στους ανωτέρω τομείς τα μέτρα ελέγχου και οι κυρώσεις, εν προκειμένω διοικητικές, που επιβάλλει το κράτος μέλος;»

Οι διατάξεις περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκαν στη γραμματεία του Δικαστηρίου αντιστοίχως στις 27 Οκτωβρίου 1982 (υπόθεση 286/82) και στις 21 Φεβρουαρίου 1983 (υπόθεση 26/83).

6. Με διάταξη της 8ης Ιουνίου 1983, το Δικαστήριο αποφάσισε να συνεκδικάσει τις δύο υποθέσεις για τη διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και την έκδοση αποφάσεως.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν

— στην υπόθεση 286/82 η Graziana Luisi, προσφεύγουσα στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενη από τους Giuseppe Conte και Gualtiero Timossi, δικηγόρους Γένουας, και η κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Jean-Paul Costes, ακόλουθο στη γενική γραμματεία του πρωθυπουργού,

— στην υπόθεση 26/83 ο Giuseppe Carbone, προσφεύγων στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενος από τους Giuseppe Conte και Gualtiero Timossi, δικηγόρους Γένουας, και η κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη από τον E. F. Jacobs, αντικαταστάτη του γενικού γραμματέα του υπουργείου εξωτερικών υποθέσεων,

— και στις δύο υποθέσεις η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από τον Martin Seidel, η κυβέρνηση του Βασιλείου του Βελγίου, εκπροσωπούμενη από τον W. Collins (στην υπόθεση 286/82) και από τον E. de Beer de Laer (στην υπόθεση 26/83), η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Marcello Conti, avvocato dello Stato, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη

από τον Guido Berardis, μέλος της νομικής υπηρεσίας της.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε την έναρξη της προφορικής διαδικασίας χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Κάλεσε πάντως τους διαδίκους να προβούν σε διευκρινίσεις, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σχετικά με τον όρο «επαγγελματικά ταξίδια» του παραρτήματος III της Συνθήκης.

II — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

Όσον αφορά το χαρακτηρισμό, υπό το πρίσμα της Συνθήκης, της υλικής εξαγωγής συναλλάγματος για τουριστικούς σκοπούς, από τις παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στην παρούσα υπόθεση προκύπτουν τρεις γενικές κατευθύνσεις, δηλαδή: πρώτον, εκείνη κατά την οποία οι εν λόγω ενέργειες χαρακτηρίζονται ως κινήσεις κεφαλαίων υπαγόμενες στο άρθρο 67 της Συνθήκης· δεύτερον, εκείνη κατά την οποία οι εν λόγω ενέργειες θεωρούνται ως άδηλες συναλλαγές κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 3, της Συνθήκης· και, τρίτον, εκείνη κατά την οποία θεωρούνται ως πληρωμές σχετικές με την παροχή υπηρεσιών κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 1.

Προκαταρκτική παρατήρηση

Η *ιταλική κυβέρνηση* εκφράζει καταρχάς αμφιβολίες σχετικά με το αν οι προσφεύγοντες στην κύρια δίκη χρησιμοποίησαν πράγματι για τουριστικούς σκοπούς σε χώρες της Κοινότητας όλο το συνάλλαγμα για το οποίο πρόκειται στις δύο υποθέσεις. Παρατηρεί ότι ενώπιον του δικαστηρίου της κύριας δίκης οι προσφεύγοντες δεν προσκόμισαν σχετικά συγκεκριμένες αποδείξεις. Πράγματι, τα ποσά τα οποία αναλήφθηκαν μέσα σε σχετικά σύντομα χρονικά διαστήματα σε κάθε μία από τις εξεταζόμενες περιπτώσεις υπερβαίνουν κατά πολύ τις ανάγκες ενός τουρίστα, ακόμη και για παρατεταμένη παραμονή στο εξωτερικό. Επιπλέον, πρόκειται για συνάλλαγμα που αποτελείται εν μέρει από νομίσματα τρίτων χωρών. Από την άποψη αυτή, η ιταλική κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι σύμφωνα με την ιταλική νομοθεσία περί συναλλάγματος, ακόμη και η απλή κατοχή από κάτοικο Ιταλίας ξένων νομισμάτων τα οποία δεν παρέδωσε στην Ιταλική Υπηρεσία Συναλλάγματος εντός των προβλεπομένων προθεσμιών αποτελεί παράνομη πράξη. Αν και δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να διαπιστώσει τα περιστατικά της διαφοράς στην κύρια δίκη, θα ήταν εντούτοις σκόπιμο να διευκρινίσει στο εθνικό δικαστήριο ότι οι κοινοτικές διατάξεις που αναφέρονται στις κινήσεις κεφαλαίων, στις πληρωμές και στις μεταφορές κεφαλαίων τις σχετικές με τις άδηλες συναλλαγές δεν αφορούν την απλή κατοχή ξένων νομισμάτων από τους κατοίκους κράτους μέλους και δεν εκτείνονται επίσης στην εξαγωγή συναλλάγματος από τους κατοίκους που μεταβαίνουν σε τρίτες χώρες.

Στις παρατηρήσεις της, η ιταλική κυβέρνηση εκκινεί από την υπόθεση ότι το αντικείμενο της διαφοράς περιορίζεται στη χορήγηση και την εξαγωγή συναλλάγματος που δεν προορίζεται για ειδικούς σκοπούς, αλλά είναι απλώς αναγκαίο στους ταξιδιώτες που μεταβαίνουν στο εξωτερικό για την ικανοποίηση των γενικών αναγκών που μπορούν να προκύψουν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού.

Παρατηρήσεις όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 67

Η *γαλλική* και η *ιταλική κυβέρνηση* θεωρούν ότι η εξαγωγή συναλλάγματος για τουριστικούς σκοπούς αποτελεί κίνηση κεφαλαίων που υπάγεται στο άρθρο 67.

Προς υποστήριξη της απόψεώς τους, προβάλλουν ότι μία τέτοια εξαγωγή δεν αποτελεί παρά όργανο που επιτρέπει να παρασχεθούν σε ένα πρόσωπο μέσα πληρωμής σε μία ορισμένη χώρα. Κατά τη διάβαση των συνόρων, η τελική χρησιμοποίηση των εν λόγω μέσων πληρωμής είναι ακόμη ακαθόριστη. Πράγματι, κατά το στάδιο της εξαγωγής, αυτά τα μέσα πληρωμής δεν προορίζονται για συγκεκριμένη πληρωμή ως αμοιβή συγκεκριμένης υπηρεσίας, ώστε να πρόκειται για απλή μεταφορά συναλλάγματος από ένα κράτος μέλος προς άλλο. Συγκεντρώνονται συνεπώς όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις για να υπαχθεί η εν λόγω ενέργεια στις κινήσεις κεφαλαίων τις οποίες αφορά το άρθρο 67. Εξάλλου, η υλική εξαγωγή αξιών περιλαμβάνεται στον κατάλογο Δ του παραρτήματος Ι της οδηγίας της 11ης Μαΐου 1960, πρώτης οδηγίας του Συμβουλίου για την εφαρμογή του άρθρου 67 της Συνθήκης. Οι ενέργειες που απαριθμούνται στον κατάλογο αυτό υπάγονται στις κινήσεις κεφαλαίων για τις οποίες δεν επιβάλλεται στα κράτη μέλη καμία υποχρέωση ελευθερώσεως.

Η *ιταλική κυβέρνηση* προσθέτει ότι η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι τα ιδιωτικά ταξίδια για τουριστικούς σκοπούς δεν περιλαμβάνονται μεταξύ των αδήλων συναλλαγών που απαριθμούνται στο παράρτημα της οδηγίας 63/474 του Συμβουλίου, η οποία αφορά την ελευθέρωση των μεταφορών συναλλάγματος των σχετιζομένων με τις άδηλες συναλλαγές που δεν υπάγονται ούτε στις τρέχουσες πληρωμές ούτε στις κινήσεις κεφαλαίων. Φαίνεται ότι το Συμβούλιο θεώρησε ότι οι μεταφορές συναλλάγματος που σχετίζονται με τα τουριστικά ταξίδια υπάγονται στην κατηγορία των κινήσεων κεφαλαίων, τουλάχιστον κατά το μέτρο που δεν χρησιμεύουν για την πληρωμή της παροχής συγκεκριμένων υπηρεσιών.

Η ιταλική κυβέρνηση θεωρεί ότι, σύμφωνα με την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1981 (Casati, 203/80, Συλλογή σ. 2595), το άρθρο 71, πρώτη παράγραφος, δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη υποχρέωση «ακινητοποιήσεως» την οποία μπορούν να επικαλεστούν οι ιδιώτες όσον αφορά τους περιορισμούς στην εξαγωγή συναλλάγματος από τους ταξιδιώτες. Το άρθρο 67, παράγραφος 1, δεν συνεπάγεται επίσης την αυτόματη κατάργηση, κατά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, όλων αυτών των περιορισμών. Γιατί μία τέτοια ελευθέρωση πρέπει να πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 69.

Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη η δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 106, παράγραφος 3, στις εξαγωγές συναλλάγματος για τουριστικούς σκοπούς, έστω και αν ο τουρισμός περιλαμβάνεται μεταξύ των αδήλων συναλλαγών που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙΙ της Συνθήκης.

Επί του σημείου αυτού, η ιταλική κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το άρθρο 106, παράγραφος 3, έχει καθαρά επικουρικό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται στις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙΙ της Συνθήκης μόνον αν οι εν λόγω συναλλαγές δεν διέπονται από άλλες διατάξεις της Συνθήκης. Διότι, όπως συνάγεται από το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3, οι μεταφορές κεφαλαίων που σχετίζονται με ορισμένες άδηλες συναλλαγές οι οποίες απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙΙ αποτελούν στην πραγματικότητα τρέχουσες πληρωμές που υπάγονται στο άρθρο 106, παράγραφοι 1 και 2, ή κινήσεις κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 67 της Συνθήκης. Η παραπομπή στα άρθρα 63 και 65 όσον αφορά την προοδευτική κατάργηση των περιορισμών στις μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με τις άδηλες συναλλαγές έχει έννοια μόνο για τις μεταφορές συναλλάγματος που δεν υπάγονται ούτε στις τρέχουσες πληρωμές ούτε στις κινήσεις κεφαλαίων. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι ο κατάλογος του παραρτήματος ΙΙΙ της Συνθήκης επαναλαμβάνει στο σύνολό του το παράρτημα Β του κώδικα ελευθερώσεως των αδήλων συναλλαγών του ΟΟΣΑ, του οποίου η σύνταξη δεν λαμβάνει υπόψη το σύστημα που εισήγαγε η Συνθήκη ΕΟΚ και ειδικότερα τον

ορισμό της παροχής υπηρεσιών των άρθρων 59 και 60 της Συνθήκης.

Η ιταλική κυβέρνηση διευκρινίζει στο σημείο αυτό ότι σύμφωνα με τη συνήθη κατάταξη των διεθνών πληρωμών, διακρίνονται αφενός οι κινήσεις κεφαλαίων και αφετέρου οι τρέχουσες πληρωμές. Οι τρέχουσες πληρωμές συνίστανται στη μεταφορά συναλλάγματος ως αντιπαροχής συγχρόνου παροχής, δηλαδή αντιπαροχής για τη μεταφορά εμπορευμάτων ή την παροχή υπηρεσιών. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για τρέχουσα πληρωμή σχετική με εμπορική συναλλαγή και στη δεύτερη για τρέχουσα πληρωμή σχετική με άδηλη συναλλαγή, αμφότερες δε οι περιπτώσεις εμπίπτουν καταρχήν στο άρθρο 106, παράγραφοι 1 και 2, της Συνθήκης. Πάντως, ορισμένες περιπτώσεις που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙΙ της Συνθήκης, όπως παραδείγματος χάρη τα ταξιδιωτικά έξοδα και τα έξοδα αντιπροσωπεύσεως ή τεκμηριώσεως, δεν εμπίπτουν στην έννοια της παροχής υπηρεσιών κατά τα άρθρα 59 και 60 της Συνθήκης. Πράγματι, η έννοια των «παροχών που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής» προϋποθέτει κατ' ανάγκη την ύπαρξη ειδικής σχέσεως μεταξύ συγκεκριμένου προσώπου που παρέχει υπηρεσίες και συγκεκριμένου αποδέκτη που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, ενώ οι ανωτέρω πράξεις αφορούν μάλλον γενικές δαπάνες που δεν συνδέονται με συγκεκριμένη σχέση. Οι μεταφορές κεφαλαίων που είναι σχετικές με τις πράξεις αυτές, των οποίων ο πλήρης κατάλογος περιλαμβάνεται στο παράρτημα της ανωτέρω οδηγίας 63/474, εμπίπτουν ακριβώς στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 106, παράγραφος 3, το οποίο ρυθμίζει όλες τις λοιπές περιπτώσεις.

Κατά συνέπεια, ως κινήσεις κεφαλαίων, οι εξαγωγές συναλλάγματος από τους ταξιδιώτες για τουριστικούς σκοπούς δεν υπάγονται στην κατηγορία των μεταφορών συναλλάγματος που είναι σχετικές με τις άδηλες συναλλαγές του παραρτήματος ΙΙΙ, κατηγορία η οποία αναφέρεται στο άρθρο 106, παράγραφος 3, και στην οποία υπάγονται οι περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν σε άλλη διάταξη. Επομένως, αν η κατάργηση των υφισταμένων περιορισμών που προβλέπεται στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3 δεν εφαρμόζεται στις εν λόγω εξαγωγές, το συμπέρασμα αυτό ισχύει επίσης όσον αφορά τη ρήτρα «ακινητοποίησεως» του πρώτου εδαφίου της εν λόγω παραγράφου. Γιατί η ρήτρα «ακινητοποιήσεως» και ο κανόνας της προοδευτικής καταργήσεως των υφισταμένων περιορισμών αποτελούν αδιαχώριστο σύνολο, κατά τρόπο ώστε ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής στις μεταφορές συναλλάγματος που δεν εμπίπτουν σε άλλες διατάξεις, έστω και αν εκφράζεται μόνο στο πλαίσιο του δευτέρου εδαφίου, δεν μπορεί παρά να αφορά την παράγραφο 3 στο σύνολό της.

Στη συνέχεια, η ιταλική κυβέρνηση παρατηρεί ότι οι μεταφορές συναλλάγματος που συνδέονται με τουριστικά ταξίδια δεν μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως πληρωμές σχετικές με την κυκλοφορία υπηρεσιών κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφοι 1 και 2. Η κυβέρνηση αναφέρεται στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Trabucchi στην υπόθεση 118/75 (Watson, Recueil 1976, σ. 1201), ισχυριζόμενη ότι το κύριο στοιχείο του όρου «υπηρεσίες» κατά την έννοια των άρθρων 59 και 60 της Συνθήκης έγκειται στην ύπαρξη ειδικής σχέσεως, η οποία είναι συγκεκριμένη τουλάχιστον όσον αφορά τα κύρια στοιχεία της, όπως τα υποκείμενα, η φύση και η διάρκεια της παροχής. Αλλά το στοιχείο αυτό του προορισμού του εξαγομένου συναλλάγματος για συγκεκριμένη παροχή ελλείπει στην περίπτωση του τουρίστα, ο οποίος δεν είναι παρά δυνητικός αποδέκτης της παροχής υπηρεσιών και άλλων μη συγκεκριμένων διευκολύνσεων. Η μεταφορά συναλλάγματος εκ μέρους του δεν αποτελεί πληρωμή κατά την έννοια του άρθρου 106, αλλά μόνο ένα μέσο που του εξασφαλίζει

χρηματικά διαθέσιμα στη χώρα προορισμού του. Εφόσον η τελική χρησιμοποίηση αυτών των χρηματικών διαθεσίμων είναι ακόμη ακαθόριστη, θα μπορούσε να είναι πολύ διαφορετική και να αφορά επίσης τομείς εντελώς ξένους προς τον τομέα των υπηρεσιών. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να διαπιστωθεί ότι μία τέτοια μεταφορά συναλλάγματος χωρίς συγκεκριμένο αντίκρυσμα ανταποκρίνεται σε κίνηση κεφαλαίου κατά την έννοια των άρθρων 67 επ. της Συνθήκης.

Η περίπτωση του τουρίστα ταξιδιώτη της παρούσας υποθέσεως διαφέρει εντούτοις σαφώς από την περίπτωση του υπηκόου κράτους μέλους που μεταβαίνει σε συγκεκριμένο γιατρό σε άλλο κράτος μέλος για να τύχει ιατρικών φροντίδων, ή ακόμη από την περίπτωση του φοιτητή που εγγράφεται σε ορισμένο κύκλο σπουδών σε άλλο κράτος μέλος. Οι τελευταίες αυτές περιπτώσεις αποτελούν πράγματι παροχές υπηρεσιών κατά την έννοια των άρθρων 59 και 60 της Συνθήκης. Οι πληρωμές που αναφέρονται σε τέτοιες συγκεκριμένες παροχές υπηρεσιών πρέπει πράγματι να είναι ελεύθερες, υπό τον όρο όμως της τηρήσεως των διαδικασιών, ιδίως τραπεζικού χαρακτήρα, που απαιτούνται για να διαπιστωθεί με βεβαιότητα και να ελεγχθεί αν η έξοδος συναλλάγματος συνδέεται με την εν λόγω παροχή υπηρεσιών.

Επί του σημείου αυτού, η ιταλική κυβέρνηση παρατηρεί ότι έστω και αν υποτεθεί ότι οι μεταφορές συναλλάγματος για τουριστικούς σκοπούς πρέπει να θεωρηθούν ως ελευθερωθείσες πληρωμές κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 1, δεν είναι εντούτοις δυνατό να αμφισβητηθεί η δυνατότητα των κρατών μελών «να εξακριβώνουν τη φύση και την αυθεντικότητα των μεταφορών συναλλάγματος και των πληρωμών και να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να εμποδίσουν τις παραβάσεις των νόμων και των ρυθμίσεών τους, ιδίως όσον αφορά τη χορήγηση συναλλάγματος στους τουρίστες» (6λ. γενικό πρόγραμμα για την κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, τίτλος ΙΙΙ, τελευταία παράγραφος, που επιβεβαιώθηκε με το άρθρο 2 της οδηγίας 63/340, το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 63/374 και το άρθρο 5 της οδηγίας της 11ης Μαΐου 1960). Κατά συνέπεια, ακόμη και σύστημα βάσει του οποίου κάθε περίπτωση εξαγωγής συναλλάγματος υπόκειται σε ειδικό έλεγχο είναι καταρχήν αποδεκτό από το κοινοτικό δίκαιο. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο όσον αφορά την καθιέρωση, κατά το πρότυπο της ιταλικής νομοθεσίας, μιας γενικής και αυτόματης άδειας εξαγωγής συναλλάγματος, μέχρι ένα ορισμένο ανώτατο ποσό, για ένα ταξίδι στο εξωτερικό. Ο καθορισμός ενός τέτοιου επιτρεπόμενου ποσού, που ανταποκρίνεται στις συνήθεις ανάγκες ενός μέσου τουρίστα, δεν μπορεί παρά να απόκειται στη διακριτική εξουσία εκτιμήσεως του εθνικού νομοθέτη. Ομοίως, η υποχρέωση αιτήσεως ειδικής άδειας σε περίπτωση υπερβάσεως του επιτρεπομένου ορίου και η επιβολή καταλλήλων κυρώσεων δεν αντιβαίνουν προς το κοινοτικό δίκαιο. Η ιταλική κυβέρνηση υπογραμμίζει επί του σημείου αυτού ότι ένα τέτοιο σύστημα δεν έχει καμία επίπτωση στο δικαίωμα των κατοίκων να μεταβαίνουν στο εξωτερικό για τουριστικούς σκοπούς. Πρόκειται απλώς για συντηρητικά μέτρα ελέγχου για να αντιμετωπισθεί το δύσκολο πρόβλημα του να γίνει συγκεκριμένη διάκριση μεταξύ των εξαγωγών συναλλάγματος που ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανάγκες του τουρισμού και των εξαγωγών που συνδέονται με κερδοσκοπικές ενέργειες εντελώς άλλου είδους.

Λαμβανομένης υπόψη της διακριτικής εξουσίας που έχουν εν προκειμένω τα κράτη μέλη, η ιταλική κυβέρνηση θεωρεί επιπλέον ότι οι ιδιώτες δεν μπορούν να επικαλε-

σθούν ατομικά δικαιώματα βάσει του άρθρου 106, παράγραφος 1. Προσθέτει ότι, αν υποτεθεί ότι το άρθρο 106, παράγραφος 3, εφαρμόζεται στις μεταφορές συναλλάγματος για τουριστικούς σκοπούς, η απευθείας εφαρμογή του δευτέρου εδαφίου της εν λόγω παραγράφου αποκλείεται επίσης, γιατί η διάταξη αυτή δεν προβλέπει καμία συγκεκριμένη προθεσμία για την προοδευτική κατάργηση των υφισταμένων περιορισμών. Επιπλέον, μέχρι στιγμής καμία οδηγία του Συμβουλίου δεν προέβλεψε την κατάργηση αυτή στον τομέα του τουρισμού. Η ρήτρα «ακινητοποιήσεως» της παραγράφου 3, πρώτο εδάφιο, δεν ενδιαφέρει εν προκειμένω, δεδομένου ότι κανένας νέος περιορισμός ή επίταση των υφισταμένων περιορισμών δεν εισήχθη εν σχέσει προς την ιταλική νομοθεσία που ίσχυε την 1η Ιανουαρίου 1958.

Η *γαλλική κυβέρνηση* θεωρεί ότι ο τουρισμός εμπίπτει στον τομέα της παροχής υπηρεσιών κατά την έννοια της Συνθήκης. Δυνάμει του άρθρου 106, παράγραφοι 1 και 2, οι περιορισμοί των πληρωμών που είναι σχετικές με τον τουρισμό θα έπρεπε κατά συνέπεια να έχουν καταργηθεί στο τέλος της μεταβατικής περιόδου. Δεδομένου πάντως ότι οι εξαγωγές κρατικών γραμματίων και τραπεζογραμματίων αποτελούν κινήσεις κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 67 της Συνθήκης, κάθε κράτος μέλος, στα πλαίσια της ελευθερίας που διατηρεί όσον αφορά την επιβολή περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων, αντιλήφθηκε την οικονομική και πρακτική αναγκαιότητα να καθορισθεί ένα λογικό όριο στην ελεύθερη μεταφορά χρημάτων για τουριστικούς σκοπούς. Η μεταφορά χρημάτων αποτελεί έτσι κίνηση κεφαλαίων που επιτρέπεται εντούτοις μέχρι ένα ορισμένο όριο, μέχρι το οποίο τα κεφάλαια προορίζονται κατά τεκμήριο για αμοιβή τουριστικών υπηρεσιών.

Η γαλλική κυβέρνηση υπενθυμίζει επί του σημείου αυτού ότι ο κώδικας ελευθερώσεως των αδήλων συναλλαγών του ΟΟΣΑ προβλέπει ότι οι κάτοικοι ορισμένης χώρας που μεταβαίνουν στο εξωτερικό επιτρέπεται να λαμβάνουν και να εξάγουν ταξιδιωτικά γραμμάτια των κρατών μελών στα οποία μεταβαίνουν μέχρι του ορίου των 700 ειδικών τραπεζικών δικαιωμάτων για κάθε ταξίδι και για κάθε πρόσωπο. Στο κοινοτικό επίπεδο, παρόμοια συστήματα απαλλαγής προβλέπονται στο φορολογικό και τελωνειακό τομέα. Όπως ακριβώς τα εθνικά όρια στις κινήσεις κεφαλαίων, τα συστήματα αυτά ανταποκρίνονται αφενός στην ανάγκη διευκολύνσεως των συναλλαγών και αφετέρου στην ανάγκη διενέργειας ελέγχων που προορίζονται να αποθαρρύνουν ορισμένες απόπειρες απάτης. Τα κράτη μέλη διαθέτουν ορισμένα στοιχεία για να καθορίσουν το ανώτατο επιτρεπόμενο ποσό, όπως οι τιμές τις οποίες προσφέρουν οι διοργανωτές ταξιδίων για παραμονή στο εξωτερικό. Τους είναι επίσης δυνατό να μεταχειριστούν διαφορετικά τους ταξιδιώτες ανάλογα με το σκοπό του ταξιδιού (υποθέσεις, υγεία ή αναψυχή) ή να χορηγήσουν ιδιαίτερες διευκολύνσεις βάσει δικαιολογητικών. Επιπλέον ένα μέρος των εξόδων, το οποίο είναι τόσο σημαντικότερο όσο υψηλότερη είναι η τιμή του ταξιδιού, καλύπτεται συνήθως με άλλα μέσα από την καταβολή τραπεζογραμματίων, δηλαδή με τραπεζικές μεθόδους από τη χώρα προελεύσεως ή με την πληρωμή σε ταξιδιωτικά πρακτορεία στη χώρα της κατοικίας.

Κατά την άποψη της γαλλικής κυβερνήσεως, από το τέλος της μεταβατικής περιόδου το άρθρο 106, παράγραφος 3, δεν προσθέτει τίποτε στις διατάξεις της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου, εκτός του ότι διευρύνει το πεδίο εφαρμογής των υποχρεώσεων ελευθερώσεως σε πληρωμές που αφορούν συναλλαγές οι οποίες δεν υπάγονται στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων.

Η γαλλική κυβέρνηση θεωρεί συμπερασματικά ότι τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα να ρυθμίσουν τις υλικές εξαγωγές τραπεζογραμματίων και συνεπώς να δεχθούν ότι είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι οι εξαγωγές αυτές μπορούν, εντός ορισμένου ορίου, να χρησιμεύσουν για την κάλυψη τουριστικών δαπανών. Διατηρούν βεβαίως το δικαίωμα να τροποποιούν το όριο αυτό και να επαγρυπνούν ώστε οι διευκολύνσεις αυτές να μη χρησιμεύουν ως μέσο κινήσεως κεφαλαίων.

Παρατηρήσεις όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 106, παράγραφος 3

Κατά την άποψη της *βελγικής* και της *γερμανικής κυβερνήσεως*, οι περιορισμοί που επιβάλλονται από κράτος μέλος στην εξαγωγή συναλλάγματος που πραγματοποιείται από κάτοικο ο οποίος μεταβαίνει στο εξωτερικό για τουρισμό, υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία, δεν αποτελούν περιορισμούς στις κινήσεις κεφαλαίων αλλά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 106, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Πράγματι, οι ανωτέρω περιπτώσεις περιλαμβάνονται στον κατάλογο των αδήλων συναλλαγών του παραρτήματος III της Συμθήκης, η δε υποχρέωση «ακινητοποιήσεως» που ορίζεται στο πρώτο εδάφιο της εν λόγω παραγράφου ισχύει επίσης για τις εξαγωγές των σχετικών μέσων πληρωμής.

Οι δύο κυβερνήσεις συμμερίζονται την άποψη της Ιταλικής κυβερνήσεως σύμφωνα με την οποία, δυνάμει του εδαφίου 2, η παράγραφος 3 του άρθρου 106 έχει μόνο παρεπόμενο χαρακτήρα εν σχέσει προς τις πληρωμές τις σχετικές με τις συναλλαγές που αναφέρονται στις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες της Κοινής Αγοράς.

Επί του σημείου αυτού, η *γερμανική κυβέρνηση* υποστηρίζει ότι η ρήτρα «ακινητοποιήσεως» της παραγράφου 3, πρώτο εδάφιο, δεν έχει ως στόχο να τροποποιήσει την αρχή του παρεπόμενου χαρακτήρα των πληρωμών που αναφέρεται στο άρθρο 106, παράγραφος 1. Δυνάμει της τελευταίας αυτής διατάξεως, η ελευθερία των πληρωμών πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος μιας από τις τέσσερις κύριες ελευθερίες. Εξασφαλίζεται συνεπώς μόνο κατά το μέτρο της πραγματοποιήσεως αυτών των κυρίων ελευθεριών. Κατά συνέπεια, η ρήτρα «ακινητοποιήσεως» της παραγράφου 3, πρώτο εδάφιο, δεν μπορεί παρά να αναφέρεται στις μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με τις άδηλες συναλλαγές οι οποίες δεν συνδέονται με την κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των κεφαλαίων και των προσώπων (βλ. παράρτημα της οδηγίας 63/474). Από αυτό συνάγεται ότι, όσον αφορά τις πληρωμές τις σχετικές με τις άδηλες συναλλαγές που αναφέρονται σε μία από τις τέσσερις κύριες ελευθερίες, η εν λόγω ρήτρα «ακινητοποιήσεως» παραχωρεί το προβάδισμα στις άλλες διατάξεις της Συνθήκης. Επομένως, ένας περιορισμός των πληρωμών που αναφέρονται σε άδηλη συναλλαγή η οποία αποτελεί συγχρόνως κίνηση κεφαλαίων πρέπει να εκτιμηθεί μόνο υπό το πρίσμα των άρθρων 67 επ. της Συνθήκης.

Η εξαγωγή συναλλάγματος που πραγματοποιείται από ταξιδιώτη κάτοικο κράτους μέλους για τουρισμό, υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία αποτελεί οικονομικό γεγονός που μπορεί να συνδέεται εν μέρει με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (επαγγελματικά ταξίδια) και εν μέρει με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (τουρισμός, ταξίδια για σπουδές ή θεραπεία). Λόγω της πλήρους ελευθερώσεως που πραγματοποιήθηκε στους ανωτέρω τομείς μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, η εκτίμηση της συμφωνίας ενδεχομένων περιορισμών προς τη Συνθήκη δεν αλλάζει αναλόγως του αν πρόκειται για «υφιστάμενους» ή «νέους» περιορισμούς. Μόνο κατά το μέτρο που η εν λόγω εξαγωγή βαίνει πέρα από τους ανωτέρω σκοπούς είναι δυνατό να συντρέχει περίπτωση κινήσεως κεφαλαίων, που πρέπει να εκτιμηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 67.

Εφόσον τα εξαχθέντα ποσά ευρίσκονται μέσα στα όρια του προορισμού τους, οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεσθούν ενώπιον του εθνικού δικαστή, δυνάμει του συνδυασμού των διατάξεων του άρθρου 106, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, και των άρθρων 30, 31 και 59 της Συνθήκης, ότι η εισαγωγή περιορισμών στις πληρωμές αποτελεί παραβίαση κοινοτικής υποχρεώσεως που τα εθνικά δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να ελέγχουν. Πάντως, η δυνατότητα αυτή δεν αφορά το επιπλέον ποσό, το οποίο συνιστά κίνηση κεφαλαίου. Στον εθνικό δικαστή απόκειται να εκτιμήσει το ζήτημα κατά πόσο το ποσό του εξαχθέντος συναλλάγματος έχει σχέση με τους ανωτέρω σκοπούς.

Το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου 106, παράγραφος 3, δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να περιορίζουν τα ποσά των πληρωμών που πραγματοποιούνται για τους σκοπούς της προκειμένης περιπτώσεως. Δεν αποτελεί εντούτοις εμπόδιο στη λήψη μέτρων ελέγχου, τα οποία αποσκοπούν παραδείγματος χάρη στον περιορισμό της υλικής εξαγωγής ταπεζογραμματίων και πιστωτικών τίτλων σε ποσά λογικά, που ανταποκρίνονται στις συνήθειες όσον αφορά τον τουρισμό, τις μετακινήσεις οικογενειών κλπ. Για πιο σημαντικά ποσά, είναι δυνατό να απαιτείται πληρωμή μέσω τραπεζών. Τέτοια μέτρα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα πλαίσια του απολύτως αναγκαίου, οι δε τρόποι ελέγχου δεν πρέπει να καταλήγουν στον περιορισμό της ελευθερίας που προβλέπεται από τη Συνθήκη (βλ. την ανωτέρω αναφερθείσα απόφαση της 11. 11. 1981).

Η *βελγική κυβέρνηση* θεωρεί ότι οι πληρωμές που συνδέονται με ταξίδια τουριστικά, επαγγελματικά, για σπουδές ή θεραπεία δεν είναι σχετικές με την κυκλοφορία υπηρεσιών, αλλά πρέπει να ελευθερωθούν δυνάμει του άρθρου 106, παράγραφος 3. Δέχεται πάντως ότι είναι δυνατό να θεωρηθούν οι πληρωμές αυτές ως σχετικές με άδηλες συναλλαγές συνδεόμενες με την κυκλοφορία των υπηρεσιών οι οποίες έχουν ελευθερωθεί δυνάμει του άρθρου 106, παράγραφος 1. Και οι δύο ερμηνείες καταλήγουν εξάλλου στο ίδιο συμπέρασμα όσον αφορά τα δικαιώματα των ιδιωτών. Και στις δύο περιπτώσεις, δεν είναι πλέον δυνατή μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου η επιβολή περιορισμών, έστω και αν οι περιορισμοί αυτοί υπήρχαν προηγουμένως. Πράγματι, αν υποτεθεί ότι εφαρμόζεται η παράγραφος 3, η παραπομπή στα άρθρα 63 μέχρι 65 στην οποία προβαίνει το δεύτερο εδάφιο της εν λόγω παραγράφου δεν έχει πλέον έννοια μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου, δεδομένου ότι από τότε το δεύτερο εδάφιο εφαρμόζεται απευθείας.

Παρατηρήσεις όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 106, παράγραφος 1

Η *Luisi,* προσφεύγουσα στην κύρια δίκη στην υπόθεση 286/82, ο *Carbone,* προσφεύγων στην κύρια δίκη στην υπόθεση 26/83, η *κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών* και η *Επιτροπή* υποστηρίζουν ότι δυνάμει του άρθρου 106, παράγραφος 1, της Συνθήκης, οι μεταφορές ξένου συναλλάγματος που πραγματοποιούνται από κατοίκους κράτους μέλους προς άλλο κράτος μέλος και προορίζονται να καλύψουν τα έξοδα τουριστικών ταξιδιών πρέπει να θεωρούνται ως ελευθερωθείσες, όπως έχουν ελευθερωθεί και οι υπηρεσίες με τις οποίες συνδέονται. Στην υπόθεση 286/82, η Luisi και η Επιτροπή λαμβάνουν παρόμοια θέση όσον αφορά τις μεταφορές συναλλάγματος για υποθέσεις, σπουδές και θεραπεία.

Οι τέσσερις ανωτέρω διάδικοι παρατηρούν ότι τα τουριστικά ταξίδια δεν μπορούν να υπαχθούν στην κατηγορία των κινήσεων κεφαλαίων, αλλά αντίθετα συνδέονται με την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών. Προς υποστήριξη της απόψεως αυτής προβάλλουν τα ακόλουθα επιχειρήματα.

Καταρχάς, από το γενικό πρόγραμμα για την κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών (ΕΕ ειδ. έκδ., 06/001, σ. 3) συνάγεται ότι ήδη τότε το Συμβούλιο θεωρούσε ότι ο τουρισμός υπάγεται στην παροχή υπηρεσιών. Πράγματι, μεταξύ των περιορισμών που πρέπει να καταργηθούν περιλαμβάνονται εκείνοι που αναφέρονται στον τουρισμό. Επιπλέον, στην οδηγία 64/221 της 25ης Φεβρουαρίου 1964 (ΕΕ ειδ. έκδ., 05/001, σ. 16), και στην οδηγία 73/148 της 21ης Μαΐου 1973 (ΕΕ ειδ. έκδ., 06/001, σ. 144) αναφέρονται ρητά οι υπήκοοι κράτους μέλους, οι οποίοι διαμένουν ή επιθυμούν να μεταβούν σε άλλο κράτος μέλος ως αποδέκτες παροχής υπηρεσιών.

Στη συνέχεια, οι ανωτέρω διάδικοι παρατηρούν ότι η οδηγία 63/340 της 31ης Μαΐου 1963 περί της καταργήσεως των περιορισμών στις πληρωμές για παροχή υπηρεσιών δυνάμει του άρθρου 106, παράγραφος 2 (JO 1963, σ. 1609), αναφέρει ρητά ότι δεν εφαρμόζεται στη χορήγηση τουριστικού συναλλάγματος. Ο όρος «πάντως» που προηγείται στο άρθρο 3 της απαριθμήσεως των υπηρεσιών στις οποίες η εν λόγω οδηγία δεν εφαρμόζεται, καταδεικνύει αναμφίβολα ότι ο κοινοτικός νομοθέτης συμπεριέλαβε τον τουρισμό στις κατηγορίες των υπηρεσιών που αναφέρονται στα άρθρα 59 και 60 της Συνθήκης. Ο Carbone διευκρινίζει επί του σημείου αυτού ότι «οι τουριστικές και ξενοδοχειακές υπηρεσίες» περιλαμβάνονται ρητά στην «παροχή υπηρεσιών» οι οποίες απαριθμούνται στην ιταλική υπουργική απόφαση της 12ης Μαρτίου 1981 (Gazzetta Ufficiale 82, της 24. 3. 1981, συμπλήρωμα, σημείο 52).

Τρίτον, ο τουρίστας που μεταβαίνει από ένα κράτος μέλος σε άλλο για να περάσει εκεί τις διακοπές του είναι αποδέκτης της παροχής υπηρεσιών και υπό την ιδιότητα αυτή υπόκειται στις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών, όπως ακριβώς και το πρόσωπο το οποίο παρέχει τις εν λόγω υπηρεσίες. Δεν είναι δυνατό να υπόκεινται σε διαφορετική μεταχείριση δύο περιπτώσεις που είναι εντελώς όμοιες: η περίπτωση κατά την οποία το πρόσωπο που παρέχει την υπηρεσία μεταβαίνει στον αποδέκτη της υπηρεσίας και εκείνη, που συμβαίνει συχνότερα, κατά την οποία ο αποδέκτης της παροχής της υπηρεσίας μεταβαίνει στον παρέχοντα υπηρεσία. Κάθε άλλη γνώμη συνεπάγεται τον αποκλεισμό από το πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης μιας σημαντικής οικονομικής δραστηριότητας όπως ο τουρισμός.

Επί του σημείου αυτού, η *κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών* παρατηρεί ότι ο τουρισμός περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο σημαντικά στοιχεία παροχής υπηρεσιών. Καταρχάς, σημαντική ώθηση στον τουρισμό κατά τις τελευταίες δεκαετίες έδωσαν τα ταξιδιωτικά γραφεία, οι ταξιδιωτικοί πράκτορες και λοιποί διοργανωτές ταξιδιών. Η παροχή την υπηρεσιών αυτής της φύσεως θα διακυβευόταν σημαντικά αν δεν ήταν πλέον δυνατό, ή αν ήταν δυνατό μόνο σε περιορισμένο βαθμό, να διενεργηθούν οι πληρωμές ή οι μεταφορές συναλλάγματος, από ένα κράτος μέλος σε άλλο, οι οποίες είναι αναγκαίες για την πραγματοποίηση των ταξιδιών για τα οποία δηλώθηκε συμμετοχή στους ανωτέρω διοργανωτές ταξιδιών. Έπειτα, κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, οι τουρίστες προσφεύγουν προπάντων στον τομέα της παροχής υπηρεσιών. Είναι δυνατό να αναφερθούν σχετικά οι μεταφορές, τα ξενοδοχεία και εστια-

τόρια, οι κατασκηνώσεις κλπ. Από την άποψη αυτή, είναι δυνατό να γίνει λόγος για μορφή παροχής υπηρεσιών πέρα από τα σύνορα που συνεπάγεται τη μετακίνηση του αποδέκτη, δηλαδή του τουρίστα. Αν γινόταν δεκτό ότι μόνο οι παρέχοντες τις υπηρεσίες υπόκεινται στη Συνθήκη, πολυάριθμοι συμμετέχοντες στις οικονομικές συναλλαγές δεν θα μπορούσαν ποτέ να απολαύσουν τα κεκτημένα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της Κοινής Αγοράς.

Η *Luisi* προσθέτει ότι οι περιορισμοί των μέσων πληρωμής, περιορίζοντας τη δυνατότητα μετακινήσεως του τουρίστα, είναι επίσης ασυμβίβαστοι με το δεύτερο άρθρο του τετάρτου προσθέτου πρωτοκόλλου της ευρωπαϊκής συμβάσεως περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, διάταξη που εγγυάται το δικαίωμα ενός προσώπου να εγκαταλείπει, έστω προσωρινά, τη χώρα του και να κυκλοφορεί ελεύθερα στο έδαφος άλλου κράτους. Το δικαίωμα αυτό προστατεύεται στην κοινοτική έννομη τάξη.

Τέλος, ο *Carbone, η Luisi* και η *Επιτροπή* προβάλλουν ότι η υλική εξαγωγή συναλλάγματος μπορεί να θεωρηθεί ως κίνηση κεφαλαίου μόνον όταν αποτελεί αυτοσκοπό και δεν χρησιμεύει συνεπώς ως αντιπαροχή ή μέσο πληρωμής για πράξη ή δραστηριότητα που αποτελούν το λόγο της εξαγωγής του συναλλάγματος. Στην περίπτωση του τουρισμού, η χρησιμοποίηση μέσων πληρωμής από τους ταξιδιώτες που μεταβαίνουν στο εξωτερικό αποτελεί αντίθετα σύνολο τρεχουσών πληρωμών, σχετικών με την παροχή υπηρεσιών των οποίων οι ταξιδιώτες είναι αποδέκτες σε ένα άλλο κράτος μέλος. Ο *Carbone* παρατηρεί ακόμη ότι ο τουρισμός δεν μπορεί να αποκλεισθεί από την κατηγορία των υπηρεσιών για το λόγο ότι η παροχή δεν είναι συγκεκριμένη γιατί προσφέρεται στο σύνολο των αποδεκτών. Εξάλλου, ο τουρίστας δεν είναι πάντοτε δυνητικός αποδέκτης: πριν αρχίσει το ταξίδι του μπορεί παραδείγματος χάρη να κλείσει το ξενοδοχείο της επιλογής του από τη χώρα του.

Κατά την άποψη της *ολλανδικής κυβερνήσεως,* είναι χαρακτηριστικό στον τουρισμό ότι κατά τη διάβαση των συνόρων με κατεύθυνση τη χώρα προορισμού δεν υπάρχουν ακόμη υπηρεσίες που έχουν ήδη παρασχεθεί. Ο τουρίστας φέρει τα χρήματα για την αμοιβή των υπηρεσιών που θα του προσφερθούν πράγματι στο άμεσο μέλλον. Για το λόγο αυτό, δεν πρόκειται για απλή μεταφορά χρημάτων πέρα από τα σύνορα αλλά για την εξαγωγή, για συγκεκριμένο σκοπό, των χρημάτων που είναι αναγκαία για την παροχή υπηρεσιών οι οποίες επιτρέπουν στον τουρίστα να περάσει τις διακοπές του.

Σ' αυτό το πλαίσιο ιδεών, είναι προφανές ότι η μεταφορά ξένου συναλλάγματος σε άλλο κράτος μέλος για τουριστικούς σκοπούς δεν διέπεται από τα άρθρα 67 επ. της Συνθήκης ή από τις οδηγίες περί της κινήσεως κεφαλαίων, αλλά από το άρθρο 106.

Κατά την άποψη της *Luisi* και της *Επιτροπής,* το σύστημα του άρθρου 106 εφαρμόζεται επίσης σε εκείνους οι οποίοι μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να τύχουν εκεί ιατρικής περιθάλψεως ή για να παρακολουθήσουν ειδικά μαθήματα έναντι αμοιβής. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι τα επαγγελματικά ταξίδια αποτελούν έναν τύπο δραστηριότητας που μπορεί να χαρακτηρισθεί λιγότερο εύκολα λόγω της ποικιλότατης φύσεώς τους. Θεωρεί ότι γενικά πρόκειται για την περίπτωση προσώπων που παρέχουν υπηρεσίες, τα οποία είτε μεταβαίνουν στους αποδέκτες των υπηρεσιών, είτε πραγματοποιούν την παροχή σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο όπου είναι εγκατεστημένοι (κατά το πρότυπο του δικηγόρου που υπερασπίζεται σε άλλο κράτος μέλος τα συμφέροντα πελάτη ο οποίος διαμένει στη χώρα του, ή του ανεξάρτητου δημοσιογράφου που μεταβαίνει στο εξωτερικό για να κάνει ρεπορτάζ για εφημερίδα της χώρας του).

Η *Luisi*, ο *Carbone*, η *κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών* και η *Επιτροπή* προβάλλουν στη συνέχεια ότι οι πληρωμές οι σχετικές με την παροχή υπηρεσιών έχουν υποχρεωτικά ελευθερωθεί από το τέλος της μεταβατικής περιόδου. Επομένως, ως συναλλαγές συνδεόμενες με την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, τα τουριστικά ταξίδια εμπίπτουν στην ελευθέρωση αυτή, δυνάμει της πρώτης παραγράφου του άρθρου 106 της Συνθήκης. Η Luisi και η Επιτροπή εκφράζουν την ίδια άποψη όσον αφορά τα ταξίδια για υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία.

Η Επιτροπή παρατηρεί ότι κατά την προσχώρησή της, η Ελλάδα ζήτησε ρητή παρέκκλιση για να μπορέσει να διατηρήσει, υπό ορισμένους όρους και μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1985, περιορισμούς στις μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με τον τουρισμό. Μία τέτοια παρέκκλιση, που αναφέρεται στο άρθρο 54 της Συνθήκης προσχωρήσεως, μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο αν αναγνωρισθεί ότι οι εν λόγω μεταφορές συναλλάγματος έχουν πράγματι ελευθερωθεί στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών.

Οι τέσσερις ανωτέρω διάδικοι θεωρούν κατά συνέπεια ότι ένας ιδιώτης μπορεί να επικαλεσθεί το άρθρο 106, παράγραφος 1, σε διαφορά ενώπιον εθνικού δικαστηρίου.

Όσον αφορά το άρθρο 106, παράγραφος 3, θεωρούν ότι το πρώτο εδάφιο της διατάξεως αυτής εκφράζει κατά τρόπο απόλυτο την υποχρέωση των κρατών μελών να μην εισάγουν μεταξύ τους νέους περιορισμούς στις μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με ταξίδια για τουρισμό, υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία, δραστηριότητες που περιλαμβάνονται μεταξύ των αδήλων συναλλαγών οι οποίες απαριθμούνται στο παράρτημα III της Συνθήκης ΕΟΚ. Εφόσον το περιεχόμενο της εν λόγω διατάξεως έχει συγκεκριμένο και δεσμευτικό χαρακτήρα, δεν μπορεί να υπάρξει καμία αμφιβολία όσον αφορά την απευθείας εφαρμογή της διατάξεως. Επί του σημείου αυτού, η Luisi και ο Carbone ισχυρίζονται ότι οι περιορισμοί τους οποίους εισήγαγε η ιταλική κυβέρνηση κατά τα έτη 1974 και 1975 για να περιορίσει την ετήσια χρησιμοποίηση συναλλάγματος στο εξωτερικό αποτελούν νέους περιορισμούς εν σχέσει προς τους προϋπάρχοντες. Πριν από το 1974, επιτρεπόταν να χρησιμοποιηθεί για κάθε ταξίδι το ανώτατο επιτρεπόμενο ισόποσο, ανεξάρτητα από τον αριθμό των ταξιδιών που ο ημεδαπός πραγματοποιούσε κατά τη διάρκεια του έτους. Δυνάμει της ιταλικής νομοθεσίας που ισχύει σήμερα, ο ιταλός υπήκοος που διέθεσε όλο το επιτρεπόμενο ποσό σε μία μόνο τουριστική παραμονή σε άλλο κράτος μέλος δεν είναι πλέον ελεύθερος να μεταβεί στο εξωτερικό για νέα παραμονή, τουλάχιστον πριν από το επόμενο έτος. Μία τέτοια κατάσταση είναι προφανώς ασυμβίβαστη με το άρθρο 106, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο. Στην απάντησή του στα προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο πρέπει κατά συνέπεια να διαπιστώσει προπάντων ότι τα υποκείμενα της κοινοτικής εννόμου τάξεως έχουν το δικαίωμα να μεταβαίνουν για τουρισμό σε άλλο κράτος μέλος κάθε φορά που το επιθυμούν, η άσκηση δε του δικαιώματος αυτού δεν μπορεί να παρεμποδίζεται με την επιβολή ορίου στις ετήσιες δαπάνες.

Η Επιτροπή παρατηρεί ακόμη ότι το δεύτερο μέρος των υποβληθέντων ερωτημάτων είναι συνέπεια ατελούς συλλήψεως του προβλήματος. Η παραπομπή στο κεφάλαιο περί κινήσεως των κεφαλαίων στην οποία προβαίνει το άρθρο 106, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση του χαρακτηρισμού της μεταφοράς συναλλάγματος για τουρισμό ως τρέχουσας πληρωμής κατά την έννοια του άρθρου 106 και το χαρακτηρισμό μιας τέτοιας μεταφοράς ως κινήσεως κεφαλαίου κατά την

έννοια του άρθρου 67, με όλες τις συνέπειες που θα απέρρεαν όσον αφορά την ελευθέρωση. Οι έννοιες που χρησιμοποιούνται σχετικά από τη Συνθήκη βασίζονται σε σαφή διάκριση μεταξύ των κινήσεων κεφαλαίων (άρθρο 67) και των τρεχουσών πληρωμών (άρθρο 106).

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, ο Carbone, η Luisi και η Επιτροπή θεωρούν ότι τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να επιτρέπουν τις πληρωμές τις σχετικές με τον τουρισμό και τα ταξίδια για υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία, κατ' εφαρμογή της πρώτης παραγράφου του άρθρου 106 και σύμφωνα με την παραπομπή που περιλαμβάνεται στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3 του ιδίου άρθρου. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλα τα μέτρα ελέγχου, αν και λαμβάνονται σε τομέα που έχει πλήρως ελευθερωθεί, είναι απαγορευμένα. Αναφερόμενοι στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση 203/80 (Casati, ανωτέρω), η Luisi και ο Carbone διευκρινίζουν ότι τα μέτρα αυτά δεν πρέπει ούτε να υπερβαίνουν τα πλαίσια του απολύτως αναγκαίου ούτε να καταλήγουν στον περιορισμό της ελευθερίας που προβλέπεται από τη Συνθήκη. Αυτό πάντως συμβαίνει όταν, όπως εν προκειμένω, οι έλεγχοι πραγματοποιούνται στα πλαίσια διακριτικής εξουσίας και όταν η εθνική νομοθεσία περιορίζει το ποσό των πληρωμών που είναι σχετικές με τις ενέργειες ή τις δραστηριότητες οι οποίες έχουν ελευθερωθεί δυνάμει του κοινοτικού δικαίου.

Ο Carbone εφιστά ακόμη την προσοχή του Δικαστηρίου σε ένα άλλο στοιχείο. Έστω και αν γίνει δεκτό ότι η διατήρηση των ελέγχων του συναλλάγματος, ιδίως για τουριστικούς σκοπούς, είναι καθεαυτή σύμφωνη με την ελευθερία της παροχής υπηρεσιών, το κοινοτικό δίκαιο θέτει εντούτοις συγκεκριμένα όρια στην άσκηση των ελέγχων αυτών. Τα όρια αυτά τοποθετούνται εκεί όπου μια τέτοια άσκηση έχει ως αποτέλεσμα να καθιστά κενή περιεχομένου την ελευθερία της παροχής υπηρεσιών την οποία εγγυάται η Συνθήκη. Αυτό συμβαίνει ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία οι εν λόγω έλεγχοι επιτρέπουν την ανάκτηση εκ μέρους της διοικήσεως διακριτικής εξουσίας ικανής να παρεμποδίσει την ίδια την παροχή υπηρεσιών. Αντικείμενο της διαφοράς αποτελεί ακριβώς μια τέτοια διακριτική εξουσία, η οποία χαρακτηρίζει την ιταλική νομοθεσία.

Τέλος, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η χρησιμοποίηση ταξιδιωτικών επιταγών από τους τουρίστες αποτελεί το συνηθέστερο μέσο πληρωμής γιατί προσφέρει σε αυτούς ουσιαστικά απόλυτη ελευθερία κινήσεως στη χώρα την οποία επισκέπτονται. Συνεπώς, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εμποδίσουν τους υπηκόους τους να διαθέτουν για τα τουριστικά τους ταξίδια την ποσότητα ταξιδιωτικών επιταγών που τους είναι αναγκαία. Πάντως, διατηρούν την εξουσία να εξακριβώνουν και να ελέγχουν τη φύση και το αληθές των μεταφορών συναλλάγματος. Οι έλεγχοι αυτοί μπορούν να έχουν διάφορες μορφές, αλλά τα λαμβανόμενα μέτρα δεν πρέπει να συνίστανται σε de facto απαγόρευση των πληρωμών ή να καταλήγουν σε αυθαίρετο περιορισμό των συναλλαγών. Η Επιτροπή προσθέτει ότι περιορισμοί που αφορούν τόσο τα ελευθερωμένα κεφάλαια όσο και τις τρέχουσες πληρωμές γίνονται δεκτοί μόνο ως μέτρα διασφαλίσεως τα οποία προβλέπονται στα άρθρα 108 και 109 της Συνθήκης. Αλλά η Ιταλική Δημοκρατία δεν έλαβε ποτέ την άδεια, σύμφωνα με τις εν λόγω διατάξεις, να λάβει ή να διατηρήσει τα εν προκειμένω περιοριστικά μέτρα.

Συμπερασματικά, η Επιτροπή προτείνει να δοθούν οι ακόλουθες απαντήσεις στα ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunale της Γένουας:

«1. Οι μεταφορές συναλλάγματος, υπό οποιαδήποτε μορφή, που πραγματοποιούνται από κατοίκους κράτους μέλους προς άλλο κράτος μέλος και

διενεργούνται για τουριστικά ή επαγγελματικά ταξίδια, σπουδές ή θεραπεία, αποτελούν μορφές πληρωμής που συνδέονται με την παροχή υπηρεσιών η οποία διέπεται από το άρθρο 59 της Συνθήκης. Οι ενέργειες αυτές υπάγονται στις διατάξεις του άρθρου 106 της Συνθήκης και δεν αποτελούν κινήσεις κεφαλαίων κατά την έννοια της πρώτης οδηγίας του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 1960, περί της εφαρμογής του άρθου 67 της Συνθήκης.

2. Οι διατάξεις του άρθρου 106 παρέχουν στους ιδιώτες το δικαίωμα να μεταφέρουν συνάλλαγμα από το κράτος μέλος όπου κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος για την πραγματοποίηση τουριστικών και επαγγελματικών ταξιδιών, για σπουδές ή θεραπεία. Τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να απέχουν από κάθε μέτρο που περιορίζει την άσκηση του δικαιώματος αυτού, εκτός αν αυτό τους έχει νομοτύπως επιτραπεί σύμφωνα με το άρθρο 108 της Συνθήκης.»

III — Προφορική διαδικασία

Κατά τη συνεδρίαση της 12ης Ιουλίου 1983, οι προσφεύγουσες στις δύο κύριες δίκες, εκπροσωπούμενες από τον Giuseppe Conte, δικηγόρο Γένουας, η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Marcello Conti, avvocato delle Stato, η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από τον Martin Seidel, η κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Alexandre Carnelutti και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Guido Berardis, ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Νοεμβρίου 1983.

Σκεπτικό

1 Με διατάξεις της 12ης Ιουλίου και της 22ας Νοεμβρίου 1982, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο αντίστοιχα στις 27 Οκτωβρίου 1982 και στις 21 Φεβρουαρίου 1983, το Tribunale της Γένουας υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, διάφορα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 106 της Συνθήκης, προκειμένου να κρίνει κατά πόσο συμβιβάζεται με την εν λόγω διάταξη η ιταλική νομοθεσία περί μεταφοράς συναλλάγματος.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν κατά την εκδίκαση ανακοπών που άσκησαν δύο κάτοικοι Ιταλίας κατά αποφάσεων του Υπουργού Θησαυροφυλακίου, με τις οποίες τους επιβλήθηκε πρόστιμο γιατί αγόρασαν διάφορα ξένα νομίσματα, με σκοπό να τα διαθέσουν στο εξωτερικό, η αξία των οποίων σε ιταλικές λίρες υπερέβαινε το ανώτατο ποσό που επιτρεπόταν από την ιταλική νομοθεσία, ποσό

το οποίο ήταν τότε 500 000 ιταλικές λίρες ετησίως για την εξαγωγή συναλλάγματος που πραγματοποιείται από κατοίκους Ιταλίας για τουρισμό, επαγγελματικά ταξίδια, σπουδές και ιατρική περίθαλψη.

3 Ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, οι δύο ανακόπτοντες αμφισβήτησαν το κύρος των διατάξεων της ιταλικής νομοθεσίας στις οποίες στηρίζονταν τα πρόστιμα, επειδή οι διατάξεις αυτές ήταν κατά την άποψή τους ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο. Στην υπόθεση 286/82, η προσφεύγουσα στην κύρια δίκη, Luisi, δήλωσε ότι είχε εξαγάγει τα εν λόγω νομίσματα με σκοπό την τουριστική παραμονή στη Γαλλία και στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, όπου σκόπευε επίσης να υποβληθεί σε θεραπεία. Στην υπόθεση 26/83, ο προσφεύγων στην κύρια δίκη Carbone δήλωσε ότι τα ξένα νομίσματα που αγόρασε είχαν διατεθεί για τουριστική παραμονή τριών μηνών στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Οι δύο ανακόπτοντες υποστήριξαν ότι οι περιορισμοί στην εξαγωγή μέσων πληρωμής σε ξένο συνάλλαγμα για τουρισμό ή ιατρική περίθαλψη ήταν αντίθετες προς τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ περί τρεχουσών πληρωμών και κυκλοφορίας κεφαλαίων.

4 Με την πρώτη διάταξή του της 12ης Ιουλίου 1982 (υπόθεση 286/82), το Tribunale της Γένουας διαπιστώνει ότι οι ενέργειες για τις οποίες η ιταλική νομοθεσία προβλέπει ανώτατο όριο όσον αφορά τις μεταφορές συναλλάγματος, δηλαδή ο τουρισμός, τα επαγγελματικά ταξίδια, τα ταξίδια για λόγους σπουδών και η ιατρική περίθαλψη, υπάγονται στις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στο παράρτημα III της Συνθήκης. Οι σχετικές πληρωμές εμπίπτουν συνεπώς στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 3 του άρθρου 106 της Συνθήκης που επιβάλλει την υποχρέωση στά κράτη μέλη να μην εισάγουν μεταξύ τους νέους περιορισμούς, ενώ η επίμαχη ιταλική νομοθεσία θεσπίστηκε το 1974. Είναι εντούτοις σκόπιμο να καθοριστεί το ακριβές περιεχόμενο των διατάξεων αυτών σε συνάρτηση με τις διατάξεις που διέπουν τις κινήσεις κεφαλαίων, στο μέτρο ιδίως που οι εν λόγω διατάξεις εφαρμόζονται στην υλική μεταφορά τραπεζογραμματίων.

5 Για την αποσαφήνιση του ζητήματος αυτού, το Tribunale υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Σε περίπτωση εξαγωγής εκ μέρους κατοίκων κράτους μέλους, οι οποίοι μεταβαίνουν ως ταξιδιώτες στό εξωτερικό για τουρισμό, υποθέσεις, σπουδές ή θεραπεία, ξένων κρατικών γραμματίων ή ταπεζογραμματίων, καθώς και πιστωτικών τίτλων σε ξένο νόμισμα, τα υποκείμενα της κοινοτικής εννόμου τάξεως απολαύουν δικαιωμάτων που τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να σέβονται δυνάμει των κανόνων «ακινητοποίησης» (standstill) του άρθρου 106, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης, δεδομένου ότι η ενέργεια αυτή εμπίπτει στις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στο παράρτημα III της Συνθήκης,

ή μήπως, 6άσει της παραπομπής στην οποία προβαίνει το άρθρο 106, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, η προκειμένη περίπτωση που συνιστά πραγματική μεταφορά συναλλάγματος σε μετρητά εμπίπτει στις κινήσεις κεφαλαίων για τις οποίες, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 67 και 68 της Συνθήκης και των σχετικών οδηγιών που εξέδωσε το Συμβούλιο στις 11 Μαΐου 1960 και στις 18 Δεκεμβρίου 1962, δεν υπάρχει υποχρέωση ελευθερώσεως και συνεπώς είναι νόμιμα στους ανωτέρω τομείς τα μέτρα ελέγχου και οι κυρώσεις, εν προκειμένω διοικητικές, που επιβάλλει το κράτος μέλος;»

6 Στη δεύτερη διάταξή του της 22ας Νοεμβρίου 1982 (υπόθεση 26/83), το Tribunale περιορίζεται στην εξέταση των μεταφορών συναλλάγματος για τουριστικούς σκοπούς. Αναρωτιέται αν ο τουρισμός, μολονότι αποτελεί άδηλη συναλλαγή κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 3, της Συνθήκης, δεν πρέπει συγχρόνως να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην κυκλοφορία υπηρεσιών και επομένως ότι διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 106, παράγραφος 1, περί ελευθερώσεως των πληρωμών που αναφέρονται στις παροχές υπηρεσιών.

7 Για το λόγο αυτό λοιπόν, το Tribunale υποβάλλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο νέο προδικαστικό ερώτημα:

«Σε περίπτωση εξαγωγής εκ μέρους κατοίκων κράτους μέλους, οι οποίοι μεταβαίνουν ως ταξιδιώτες στο εξωτερικό για τουρισμό, ξένων κρατικών γραμματίων ή τραπεζογραμματίων καθώς και πιστωτικών τίτλων σε ξένο νόμισμα, τα υποκείμενα της κοινοτικής εννόμου τάξεως απολαύουν δικαιωμάτων που τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να σέβονται δυνάμει των απευθείας εφαρμοζομένων διατάξεων του άρθρου 106, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αν πρέπει να θεωρηθεί

ότι τα τουριστικά ταξίδια υπάγονται στα πλαίσια της κυκλοφορίας των υπηρεσιών και οι μεταφορές συναλλάγματος για την κάλυψη των δαπανών των ταξιδιών πρέπει, ως τρέχουσες πληρωμές, να θεωρηθούν κατά συνέπεια ως ελευθερωθείσες, όπως οι υπηρεσίες στις οποίες αναφέρονται,

ή μήπως, επειδή η εν λόγω ενέργεια εμπίπτει στις άδηλες συναλλαγές που απαριθμούνται στο παράρτημα III της Συνθήκης και επειδή, βάσει της παραπομπής στην οποία προβαίνει το άρθρο 106, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, η εν λόγω ενέργεια συνιστά πραγματική μεταφορά συναλλάγματος σε μετρητά, υπάγεται στις κινήσεις κεφαλαίων για τις οποίες, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 67 και 68 της Συνθήκης και των σχετικών οδηγιών που το Συμβούλιο εξέδωσε στις 11 Μαΐου 1960 και στις 18 Δεκεμβρίου 1962, δεν υπάρχει υποχρέωση ελευθερώσεως και συνεπώς είναι νόμιμα στους ανωτέρω τομείς τα μέτρα ελέγχου και οι κυρώσεις, εν προκειμένω διοικητικές, που επιβάλλει το κράτος μέλος;»

8 Από τη διατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων και από το σκεπτικό των δύο διατάξεων περί παραπομπής συνάγεται ότι τα προβλήματα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου που ανακύπτουν στις παρούσες υποθέσεις είναι τα ακόλουθα:

α) αν ο τουρισμός, τα επαγγελματικά ταξίδια, τα ταξίδια για λόγους σπουδών και η ιατρική περίθαλψη υπάγονται στην παροχή υπηρεσιών ή στις άδηλες συναλλαγές κατά την έννοια του άρθρου 106, παράγραφος 3, της Συνθήκης, ή και στις δύο κατηγορίες συγχρόνως·

β) αν η μεταφορά συναλλάγματος για τους τέσσερις ανωτέρω λόγους πρέπει να θεωρηθεί ως τρέχουσα πληρωμή ή ως κίνηση κεφαλαίου, ιδίως όταν πραγματοποιείται με την υλική μεταφορά ταπεζογραμματίων·

γ) ποιος είναι ο βαθμός ελευθερώσεως των πληρωμών που αναφέρονται στους τέσσερις ανωτέρω λόγους, όπως προβλέπεται στο άρθρο 106 της Συνθήκης·

δ) ποια είναι τα μέτρα ελέγχου της μεταφοράς συναλλάγματος που τα κράτη μέλη έχουν ενδεχομένως το δικαίωμα να λαμβάνουν έναντι των πληρωμών που έχουν ελευθερωθεί.

α) Ως προς τις έννοιες «παροχή υπηρεσιών» και «άδηλες συναλλαγές»

9 Σύμφωνα με το άρθρο 60 της Συνθήκης, πρέπει να θεωρούνται ως «υπηρεσίες» κατά την έννοια της Συνθήκης οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων. Στα πλαίσια του τίτλου III του δεύτερου μέρους της Συνθήκης («Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων»), η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων περιλαμβάνει την κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας και την ελευθερία εγκαταστάσεως στο έδαφος των κρατών μελών.

10 Δυνάμει του άρθρου 59 της Συνθήκης, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής των εν λόγω υπηρεσιών έχουν καταργηθεί όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του αποδέκτη της παροχής. Για να επιτραπεί η πραγματοποίηση της παροχής υπηρεσιών, είναι δυνατό να υπάρχει μετακίνηση είτε του παρέχοντος την υπηρεσία που μεταβαίνει στο κράτος μέλος όπου είναι εγκατεστημένος ο αποδέκτης, είτε του αποδέκτη που μεταβαίνει στο κράτος εγκαταστάσεως του παρέχοντος την υπηρεσία. Ενώ η πρώτη από τις ανωτέρω περιπτώσεις αναφέρεται ρητά στο άρθρο 60, τρίτη παράγραφος, το οποίο δέχεται την προσωρινή άσκηση της δραστηριότητας του παρέχοντος την υπηρεσία στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία, η δεύτερη περίπτωση αποτελεί το αναγκαίο συμπλήρωμα της πρώτης, το οποίο ανταποκρίνεται στο στόχο ελευθερώσεως κάθε αμειβόμενης δραστηριότητας που δεν καλύπτεται από την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων και των κεφαλαίων.

11 Για την εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων, ο τίτλος II του γενικού προγράμματος για την κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών που, δυνάμει του άρθρου 63 της Συνθήκης, θέσπισε το Συμβούλιο στις 18 Δεκεμβρίου 1961 (ΕΕ ειδ. έκδ., 06/001, σ. 3), προβλέπει μεταξύ άλλων την κατάργηση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων, οι οποίες, για οικονομικούς σκοπούς, διέπουν σε κάθε κράτος μέλος την είσοδο, την έξοδο και τη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών, εφόσον δεν δικαιολογούνται από λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας, και είναι ικανές να παρακωλύουν την παροχή υπηρεσιών από τους εν λόγω υπηκόους.

12 Η οδηγία 64/221 του Συμβουλίου, της 25ης Φεβρουαρίου 1964, περί του συντονισμού των ειδικών μέτρων για τη διακίνηση και τη διαμονή αλλοδαπών, τα οποία δικαιολογούνται από λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 16), αφορά, σύμφωνα με το άρθρο 1, μεταξύ

άλλων, τους υπηκόους κράτους μέλους οι οποίοι μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος «προκειμένου να αποδεχθούν υπηρεσίες». Η οδηγία 73/148 του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 144), εξασφαλίζει δικαίωμα διαμονής που αντιστοιχεί προς τη διάρκεια της παροχής υπηρεσίας τόσο στον παρέχοντα την υπηρεσία όσο και στον αποδέκτη της.

13 Βασίζοντας το γενικό πρόγραμμα για την κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών επίσης στο άρθρο 106 της Συνθήκης, οι συντάκτες του έδειξαν ότι είχαν επίγνωση της επιπτώσεως της ελευθερώσεως των υπηρεσιών στην ελευθέρωση των πληρωμών. Πράγματι, η πρώτη παράγραφος της εν λόγω διατάξεως προβλέπει ότι οι πληρωμές οι σχετικές με την κυκλοφορία εμπορευμάτων και υπηρεσιών ελευθερώνονται κατά το μέτρο που έχει ελευθερωθεί η κυκλοφορία των εμπορευμάτων και των υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών.

14 Μεταξύ των περιορισμών της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που πρέπει να καταργηθούν, το γενικό πρόγραμμα αναφέρει στον τίτλο ΙΙΙ, παράγραφος Γ, επίσης την παρεμπόδιση της πληρωμής της παροχής, και αυτό ιδίως, σύμφωνα με τον τίτλο ΙΙΙ, παράγραφος Δ, και την παράγραφο 2 του άρθρου 106, όταν η κυκλοφορία των υπηρεσιών υπόκειται μόνο στους περιορισμούς των σχετικών πληρωμών. Οι περιορισμοί αυτοί έπρεπε να καταργηθούν, σύμφωνα με τον τίτλο V, παράγραφος Β, του γενικού προγράμματος, πριν από τη λήξη του πρώτου σταδίου της μεταβατικής περιόδου, υπό την επιφύλαξη ενδεχομένως, κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου, της «χορηγήσεως τουριστικού συναλλάγματος». Οι ανωτέρω διατάξεις τέθηκαν σε εφαρμογή με την οδηγία 63/340 του Συμβουλίου, της 31ης Μαΐου 1963, που αποσκοπεί στην κατάργηση κάθε απαγορεύσεως και κάθε παρεμποδίσεως της πληρωμής της παροχής όταν η κυκλοφορία των υπηρεσιών υπόκειται μόνο στους περιορισμούς των σχετικών πληρωμών (ΕΟ 1963, σ. 1609) και της οποίας το άρθρο 3 αναφέρεται επίσης στη χορήγηση τουριστικού συναλλάγματος.

15 Πάντως, το γενικό πρόγραμμα καθώς και η ανωτέρω οδηγία επιφυλάσσουν στα κράτη μέλη το δικαίωμα να εξακριβώνουν τη φύση και τον πραγματικό χαρακτήρα της μεταφοράς χρηματικών μέσων και των πληρωμών, να λαμβάνουν δε τα απαραίτητα μέτρα για την αποτροπή των παραβάσεων των νόμων και κανονιστικών ρυθμίσεών τους, «ιδίως όσον αφορά την έκδοση τουριστικού συναλλάγματος».

16 Κατά συνέπεια, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών περικλείει την ελευθερία των αποδεκτών των υπηρεσιών να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να δέχονται υπηρεσία, χωρίς να παρεμποδίζονται από περιορισμούς, ακόμη και όσον αφορά πληρωμές, οι δε τουρίστες, οι υποβαλλόμενοι σε θεραπεία και εκείνοι που πραγματοποιούν ταξίδια για λόγους σπουδών ή επαγγελματικούς πρέπει να θεωρούνται ως αποδέκτες υπηρεσιών.

17 Η τρίτη παράγραφος του άρθρου 106 αναφέρεται στην προοδευτική κατάργηση των περιορισμών στις μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με τις «άδηλες συναλλαγές» που απαριθμούνται στον πίνακα του παραρτήματος III της Συνθήκης. Όπως ορθά διαπίστωσε το εθνικό δικαστήριο, ο εν λόγω πίνακας περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα επαγγελματικά ταξίδια, τον τουρισμό, τα ιδιωτικά ταξίδια και την παραμονή προσωπικού χαρακτήρα για λόγους σπουδών και τα ιδιωτικά ταξίδια και την παραμονή προσωπικού χαρακτήρα που επιβάλλονται για λόγους υγείας.

18 Δεδομένου όμως ότι η παράγραφος αυτή έχει καθαρά επικουρικό χαρακτήρα σε σχέση με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 106, όπως συνάγεται από το δεύτερο εδάφιό της, δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί στις εν λόγω τέσσερις περιπτώσεις.

6) Ως προς τις έννοιες «τρέχουσες πληρωμές» και «κινήσεις κεφαλαίων»

19 Το εθνικό δικαστήριο επισήμανε ότι η υλική μεταφορά τραπεζογραμματίων αναφέρεται στον κατάλογο Δ των παραρτημάτων των δύο οδηγιών που το Συμβούλιο θέσπισε κατ' εφαρμογή του άρθρου 69 της Συνθήκης σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων (ΕΕ ειδ. έκδ., 10/001, σ. 4 και 16). Ο εν λόγω κατάλογος Δ απαριθμεί τις κινήσεις κεφαλαίων για τις οποίες οι οδηγίες δεν επιβάλλουν στα κράτη μέλη κανένα μέτρο ελευθερώσεως. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα αν η αναφορά, στον εν λόγω κατάλογο, της υλικής μεταφοράς ταπεζογραμματίων συνεπάγεται ότι η μεταφορά αυτή αποτελεί αφεαυτής κίνηση κεφαλαίου.

20 Η Συνθήκη δεν καθορίζει τι νοείται με τον όρο κίνηση κεφαλαίων. Πάντως, οι δύο ανωτέρω οδηγίες περιλαμβάνουν στα παραρτήματά τους απαρίθμηση των διαφόρων κινήσεων κεφαλαίων συνοδευόμενη από ονοματολογία. Αν η υλική μεταφορά αξιών και ειδικότερα τραπεζογραμματίων περιλαμβάνεται στην εν λόγω απαρίθμηση, αυτό δεν συνεπάγεται εντούτοις ότι μια τέτοια μεταφορά πρέπει εν πάση περιπτώσει να θεωρείται ως κίνηση κεφαλαίου.

21 Από το γενικό σύστημα της Συνθήκης συνάγεται και από τη σύγκριση μεταξύ των άρθρων 67 και 106 επιβεβαιώνεται ότι οι τρέχουσες πληρωμές είναι μεταφορές συναλλάγματος που αποτελούν αντιπαροχή στα πλαίσια υποκείμενης συναλλαγής, ενώ οι κινήσεις κεφαλαίων αποτελούν οικονομικές ενέργειες που αποσκοπούν κυρίως στην τοποθέτηση ή την επένδυση του οικείου ποσού και όχι στην αμοιβή παροχής. Για το λόγο αυτό, οι κινήσεις κεφαλαίων μπορούν να αποτελούν καθεαυτές την αιτία τρεχουσών πληρωμών, όπως συνάγεται από τα άρθρα 67, παράγραφος 2, και 106, παράγραφος 1.

22 Η υλική μεταφορά τραπεζογραμματίων δεν είναι συνεπώς δυνατό να χαρακτηριστεί ως κίνηση κεφαλαίου όταν η εν λόγω μεταφορά ανταποκρίνεται σε υποχρέωση πληρωμής που απορρέει από συναλλαγή στον τομέα της κυκλοφορίας εμπορευμάτων ή υπηρεσιών.

23 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι οι πληρωμές για τουριστικούς σκοπούς, για την πραγματοποίηση ταξιδιών για λόγους επαγγελματικούς ή σπουδών και για ιατρική περίθαλψη, δεν είναι δυνατό να χαρακτηριστούν ως κινήσεις κεφαλαίων, ακόμη και όταν διενεργούνται με την υλική μεταφορά τραπεζογραμματίων.

γ) Ως προς το βαθμό ελευθερώσεως των πληρωμών που προβλέπονται στο άρθρο 106 της Συνθήκης

24 Όσον αφορά τις ανταλλαγές υπηρεσιών, η πρώτη παράγραφος του άρθρου 106 προβλέπει ότι οι σχετικές πληρωμές πρέπει να ελευθερωθούν κατά το μέτρο που η ίδια η κυκλοφορία των υπηρεσιών έχει ελευθερωθεί μεταξύ των κρατών μελών κατ' εφαρμογή της Συνθήκης. Σύμφωνα με το άρθρο 59 της Συνθήκης, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας καταργούνται κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου. Από το τέλος της εν λόγω περιόδου οι περιορισμοί των πληρωμών που αναφέρονται στην παροχή υπηρεσιών πρέπει συνεπώς να καταργηθούν.

25 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι οι πληρωμές οι σχετικές με τον τουρισμό, τα επαγγελματικά ταξίδια, τα ταξίδια για λόγους σπουδών ή ιατρικής περιθάλψεως έχουν ελευθερωθεί από το τέλος της μεταβατικής περιόδου.

26 Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το άρθρο 54 της πράξης προσχωρήσεως του 1979, σύμφωνα με το οποίο η Ελληνική Δημοκρατία μπορεί να διατηρήσει

περιορισμούς στις μεταφορές συναλλάγματος που αναφέρονται στον τουρισμό, αλλά μόνο εντός ορισμένων ορίων και για περίοδο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1985. Το άρθρο αυτό συνεπάγεται ότι χωρίς την παρέκκλιση αυτή οι εν λόγω μεταφορές θα έπρεπε να είχαν αμέσως ελευθερωθεί.

δ) Ως προς τα μέτρα ελέγχου των μεταφορών συναλλάγματος

27 Η τελευταία πλευρά του προβλήματος που ανέκυψε στις παρούσες υποθέσεις αναφέρεται στο αν, και ενδεχομένως σε ποιο βαθμό, τα κράτη μέλη διατηρούν την εξουσία να υποβάλουν τις ελευθερωθείσες μεταφορές και πληρωμές σε μέτρα ελέγχου εφαρμοζόμενα στις μεταφορές συναλλάγματος.

28 Επί του σημείου αυτού πρέπει κατ' αρχάς να διευκρινιστεί ότι η ελευθέρωση των πληρωμών που προβλέπεται στο άρθρο 106 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να επιτρέπουν τις πληρωμές στις οποίες αναφέρεται η εν λόγω διάταξη στο νόμισμα του κράτους μέλους όπου έχει την κατοικία του ο πιστωτής ή ο δικαιούχος. Κατά συνέπεια, οι πληρωμές που πραγματοποιούνται στο νόμισμα τρίτης χώρας δεν καλύπτονται από την εν λόγω διάταξη.

29 Πρέπει να τονιστεί στη συνέχεια ότι η ανωτέρω οδηγία 63/340 ορίζει στο άρθρο 2 ότι τα μέτρα ελευθερώσεως που προβλέπει δεν περιορίζουν το δικαίωμα των κρατών μελών να «εξακριβώνουν τη φύση και τον πραγματικό χαρακτήρα των πληρωμών». Η επιφύλαξη αυτή φαίνεται να εμπνέεται από το γεγονός ότι, τότε, οι πληρωμές οι σχετικές με τις ανταλλαγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών και τις κινήσεις κεφαλαίων δεν είχαν ακόμη ελευθερωθεί πλήρως.

30 Πάντως, και μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου, η ελευθέρωση αυτή δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί πλήρως. Πράγματι, οι οδηγίες του Συμβουλίου που προβλέπονται στο άρθρο 69 της Συνθήκης για την πραγματοποίηση της ελευθερίας των κινήσεων κεφαλαίων δεν έχουν ακόμη καταργήσει όλους τους περιορισμούς στον τομέα αυτό, ενώ το άρθρο 67 που προβλέπει την εν λόγω ελευθερία, πρέπει, όπως εδέχθη το Δικαστήριο με την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1981 (Casati, 203/80, Συλλογή σ. 2595), να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι και μετά το τέλος της μεταβατικής περιόδου οι περιορισμοί στην εξαγωγή συναλλάγματος δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι έχουν καταργηθεί ανεξάρτητα από το περιεχόμενο των οδηγιών που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 69.

31 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα κράτη μέλη διατηρούν την εξουσία να υποβάλουν τις μεταφορές συναλλάγματος σε ελέγχους με σκοπό να εξακριβώσουν αν πρόκειται στην πραγματικότητα για μη ελευθερωθείσες κινήσεις κεφαλαίων. Η εξουσία αυτή είναι ακόμη σημαντικότερη κατά το μέτρο που συνδέεται με την ευθύνη που έχουν τα κράτη μέλη στο νομισματικό τομέα, σύμφωνα με τα άρθρα 104 και 107 της Συνθήκης, ευθύνη που συνεπάγεται τη δυνατότητα να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να παρεμποδίζουν τη διαρροή κεφαλαίων ή άλλες παρόμοιες κερδοσκοπικές ενέργειες εις βάρος του νομίσματός τους.

32 Σε περίπτωση δυσχερειών ή σοβαρής απειλής δυσχερειών στο ισοζύγιο πληρωμών κράτους μέλους, η Συνθήκη προβλέπει στα άρθρα 108 και 109 τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν και τις διαδικασίες που πρέπει να τηρηθούν. Οι εν λόγω διατάξεις, που διατηρούν την ισχύ τους ακόμη και μετά την πλήρη πραγματοποίηση της ελευθερίας κινήσεως κεφαλαίων, αφορούν εντούτοις μόνο τις περιόδους κρίσεως.

33 Εκτός των περιόδων κρίσεως και μέχρι να πραγματοποιηθεί πλήρως η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, πρέπει επομένως να αναγνωριστεί στα κράτη μέλη η αρμοδιότητα να ελέγχουν μήπως οι μεταφορές συναλλάγματος που διενεργούνται δήθεν για την πραγματοποίηση πληρωμών που έχουν ελευθερωθεί έχουν εκτραπεί από το σκοπό αυτό για να χρησιμοποιηθούν για τη διενέργεια μη επιτρεπόμενων κινήσεων κεφαλαίων. Προς το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη έχουν το δικαίωμα να επαληθεύουν τη φύση και τον πραγματικό χαρακτήρα των συναλλαγών ή των εν λόγω μεταφορών.

34 Οι έλεγχοι αυτοί πρέπει να τηρούν πάντως τα όρια που θέτει το κοινοτικό δίκαιο και ιδίως εκείνα που απορρέουν από την ελευθερία της παροχής υπηρεσιών και των σχετικών πληρωμών. Δεν μπορούν κατά συνέπεια να έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν τις πληρωμές και μεταφορές συναλλάγματος, τις σχετικές με την παροχή υπηρεσιών, σε ένα ορισμένο ποσό κατά συναλλαγή ή κατά περίοδο, δεδομένου ότι στην περίπτωση αυτή θα αποτελούσαν εμπόδιο στις ελευθερίες που αναγνωρίζονται από τη Συνθήκη. Οι έλεγχοι αυτοί δεν μπορούν επίσης, για τον ίδιο λόγο, να πραγματοποιούνται κατά τρόπο ώστε να καθιστούν κενές περιεχομένου τις εν λόγω ελευθερίες ή να υποβάλλουν την άσκησή τους στη διάκριση της διοικήσεως.

35 Οι διαπιστώσεις αυτές δεν εμποδίζουν τον εκ των προτέρων καθορισμό εκ μέρους των κρατών μελών σταθερών ορίων, κάτω από τα οποία δεν διενεργείται

κανένας έλεγχος, ενώ για τις δαπάνες που υπερβαίνουν τα όρια αυτά θα πρέπει να αποδεικνύεται το αληθές της διαθέσεως για την αμοιβή υπηρεσιών, υπό τον όρο εντούτοις ότι τα εν λόγω όρια δεν καθορίζονται κατά τρόπο διακυβεύοντα την κανονική ροή της κυκλοφορίας των υπηρεσιών.

36 Απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να καθορίζει, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αν οι έλεγχοι των μεταφορών συναλλάγματος που αμφισβητούνται σε διαφορά της οποίας επιλαμβάνεται, τηρούν τα όρια που καθορίζονται κατά τον ανωτέρω τρόπο.

37 Το σύνολο των προηγουμένων σκέψεων επιτρέπει να δοθεί στα προδικαστικά ερωτήματα η απάντηση ότι το άρθρο 106 της Συνθήκης ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι:

— οι μεταφορές συναλλάγματος για τουρισμό, για ταξίδια επαγγελματικά ή λόγω σπουδών και για ιατρική περίθαλψη, αποτελούν πληρωμές και όχι κινήσεις κεφαλαίων, ακόμη και όταν πραγματοποιούνται με την υλική μεταφορά τραπεζογραμματίων·

— οι περιορισμοί των εν λόγω πληρωμών έχουν καταργηθεί από το τέλος της μεταβατικής περιόδου·

— τα κράτη μέλη διατηρούν την εξουσία να ελέγχουν μήπως οι μεταφορές συναλλάγματος που φέρονται πραγματοποιηθείσες για τη διενέργεια πληρωμών που έχουν ελευθερωθεί, χρησιμοποιήθηκαν στην πραγματικότητα για μη επιτρεπόμενες κινήσεις κεφαλαίων·

— οι έλεγχοι αυτοί δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν τις πληρωμές και μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με την παροχή υπηρεσιών σε ορισμένο ποσό κατά συναλλαγή ή κατά περίοδο, ούτε να καθιστούν κενές περιεχομένου τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται από τη Συνθήκη, ούτε να υποβάλλουν την άσκηση των εν λόγω ελευθεριών στη διάκριση της διοικήσεως·

— οι έλεγχοι αυτοί μπορούν να συνεπάγονται τον εκ των προτέρων καθορισμό σταθερών ορίων, κάτω από τα οποία δεν πραγματοποιείται κανένας έλεγχος, ενώ για τις δαπάνες που υπερβαίνουν τα όρια αυτά θα πρέπει να αποδεικνύεται το αληθές της διαθέσεως για την αμοιβή υπηρεσιών, υπό τον όρο εντούτοις ότι τα εν λόγω όρια δεν καθορίζονται κατά τρόπο διακυβεύοντα την κανονική ροή της κυκλοφορίας των υπηρεσιών.

Επί των δικαστικών εξόδων

38 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η κυβέρνηση του Βελγίου, η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, η κυβέρνηση της Γαλλίας, η κυβέρνηση της Ιταλίας, η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται· δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε το Tribunale της Γένουας με διατάξεις της 12ης Ιουλίου και της 22ας Νοεμβρίου 1982, αποφαίνεται:

Το άρθρο 106 της Συνθήκης ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι:

— **οι μεταφορές συναλλάγματος για τουρισμό, για ταξίδια επαγγελματικά ή λόγω σπουδών και για ιατρική περίθαλψη αποτελούν πληρωμές και όχι κινήσεις κεφαλαίων, ακόμη και όταν πραγματοποιούνται με την υλική μεταφορά τραπεζογραμματίων·**

— **οι περιορισμοί των εν λόγω πληρωμών έχουν καταργηθεί από το τέλος της μεταβατικής περιόδου·**

— **τα κράτη μέλη διατηρούν την εξουσία να ελέγχουν μήπως οι μεταφορές συναλλάγματος, που φέρονται πραγματοποιηθείσες για τη διενέργεια πληρωμών που έχουν ελευθερωθεί, χρησιμοποιήθηκαν στην πραγματικότητα για μη επιτρεπόμενες κινήσεις κεφαλαίων·**

— **οι έλεγχοι αυτοί δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν τις πληρωμές και μεταφορές συναλλάγματος τις σχετικές με την παροχή υπηρεσιών σε ορισμένο ποσό κατά συναλλαγή ή κατά περίοδο, ούτε να καθιστούν κενές περιεχομένου τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται από τη Συνθήκη ούτε να υποβάλλουν την άσκηση των εν λόγω ελευθεριών στη διάκριση της διοικήσεως·**

— οι έλεγχοι αυτοί μπορούν να συνεπάγονται τον εκ των προτέρων καθορισμό σταθερών ορίων, κάτω από τα οποία δεν πραγματοποιείται κανένας έλεγχος, ενώ για τις δαπάνες που υπερβαίνουν τα όρια αυτά θα πρέπει να αποδεικνύεται το αληθές της διαθέσεως για την αμοιβή υπηρεσιών, υπό τον όρο εντούτοις ότι τα εν λόγω όρια δεν καθορίζονται κατά τρόπο διακυβεύοντα την κανονική ροή της κυκλοφορίας των υπηρεσιών.

Mertens de Wilmars Koopmans Bahlmann Galmot

Pescatore Mackenzie Stuart Bosco Everling Κακούρης

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 31 Ιανουαρίου 1984.

Ο γραμματέας
κ.α.α.

J. A. Pompe

Βοηθός γραμματέας

Ο πρόεδρος

J. Mertens de Wilmars

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ G. FEDERICO MANCINI ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1983 [1]

Κύριε πρόεδρε,
κύριοι δικαστές,

1. Αρχή των προκειμένων προδικαστικών υποθέσεων αποτελεί η εξαγωγή ξένου συναλλάγματος στο κοινοτικό έδαφος με σκοπό την αμοιβή υπηρεσιών που εμπίπτουν στους τομείς του τουρισμού, της ιατρικής περιθάλψεως, των σπουδών και των επαγγελματικών ταξιδιών. Πρόκειται ουσιαστικά να κριθεί αν και πώς οι ενέργειες αυτές ρυθμίζονται από το κοινοτικό δίκαιο. Το Δικαστήριο καλείται συνεπώς να ερμηνεύσει τους κανόνες της Συνθήκης ΕΟΚ που αφορούν την ελευθέρωση των τρεχουσών πληρωμών για υπηρεσίες που συνεπάγονται τη μετάβαση του αποδέκτη της παροχής από τη χώρα όπου κατοικεί στη χώρα στην οποία πραγματοποιείται η παροχή.

1 — Μετάφραση από τα ιταλικά.